

Anton Holban

Parada dascălilor

Parada dascălilor

Anton Holban

Editura Bestseller

Imagine: Malivan Iulia

//bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii
de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

În memoria lui G. Aburel,
cititor prodigios și suflet delicat,
cu care am discutat de atâtea ori
despre această carte.

Orice carte cu veleități de creație trebuie să
pornească de la observații necruțătoare asupra ta
sau asupra altora. Asta nu înseamnă să scoți
fotografii. Aceste observații le combini, le rețușezi,
le gradezi după legi proprii pe care n-ai putea să le
explici.

Nu trebuie ca cineva să se recunoască în Parada
dascălilor.

Pentru a construi fiecare siluetă am întrebuințat
gesturi sau vorbe de la mai mulți oameni, de la mai
multe școli din diferite orașe, uneori chiar în afară
de școală.

Din fericire, în țara aceasta mai există mulți
dascăli care merită admirație și atenție pentru
știința și sacrificiul lor zilnic.

Cu precizie n-am voit să redau decât atmosfera.

Strunga, 1931

AUTORUL

Liceul târgului... o clădire gălbuie cu două
etaje. În față, câteva straturi cu floricele.
Subdirectorul (codirectorul, cum își zice) , d-l
Boiu, cu fața de Hindenburg pașnic, cu picioarele
larg despicate, pe care-și balansează trupul, și cu
bețișor în mână, parcă păzește florile pentru
eternitate.

Un covoraș la intrare cu: „Bine ați venit! ” Dar,
abia ajuns la el, d-l Boiu îți aruncă dintre straturi:
„Nu uita să-ți ștergi bine picioarele”. Și, abia
intrat, pe perete, sculptată această învățătură, cu un
chenar artistic lucrat de d-l Frunză, profesorul de
desemn:

Ușor conduci pe un netot

Dar mai ușor pe cel cuminte.

Pe-un semidocht, nici tu, Părinte,

Nici zeii cerului nu pot!

Pe culuar, d-l Hanibal Ionescu, profesor de filozofie (cel ce-a stat un an la Berlin) . Meditează... Spinoza, Kant?... Nu. Deocamdată numai:

-Ai auzit ce formidabilă palmă dă corpului profesoral noul director? Vrea să dea ora de drept de la clasa extrabugetară pârlitului de Fanache. Mie mi se cuvine. O să ajungem muritori de foame. Dar o să fac raport la minister.

D-l Hanibal - trup imens, cu barba inelată și cu capul deseori aplecat. Vorbe caracteristice: „evident”, „în definitiv”.

Pe culuar trece durduliul Viță, numit de curând inspector de specialitate. D-l Hanibal îl oprește: „Închipuiește-ți, domnule inspector”...

N-am răbdare. Surâd ceremonios lui Viță, ating degetul întins generos de d-l Hanibal (nu dă mâna întreagă, căci se teme de microbi) și intru în cancelarie. Aici mă așteaptă, umplând camera de zgomot și curente, ventilatorul: ideile largi ale noii direcții. (D-l Boiu pretinde însă că numai grație lui a fost introdus, și de câte ori se învârtește, are un surâs plin de satisfacție.)

În cancelarie, discuție vastă.

La masă directorul nou, grav, sprincenat, gras, preocupat de mersul școalei. Alături, d-l Biju, cavalier tomnatec, „pițigoi bătrân și tandru”, cu nas ștrengar și cu surâs pe buze, cu mustăcioara isteată, cu floricica la butonieră, matematician, specialist în astronomie, arătând domnișoarelor cu dexteritate stelele (profesor la toate școlile de fete) . Cititor neobosit de romane sentimentale, în care se lăcrimează și se surâde perpetuu. Melancolic deseori după ultima lui tinerețe, care trece. Asta nu-l împiedică să fie director la o fabrică de bere. De altfel, suflet minunat.

Lângă d-l Biju, d-l Frunză, 50 de ani, maestrul de desen, ras, impozant, dar zâmbitor, cu lavaliera fluturândă, trasează câteva linii pe

sugativa imaculată. (Nu e d-l Boiu să-l vadă.)

Pe un taburel, maestrul de muzică, d-l Duțu, cu breton și cu lavalieră. Într-un colț tăinuiește și râde pe înfundate Sf. Treime, noua generație de dascăli: geograful Borș, scurt, gros, tot păr negru; popa Chitic, semn de întrebare; Simionică, băiat bun, dar bolnav de epilepsie. De lângă ușă, d-l Popică perorează. E sculptorul târgului. A sculptat- pe toți foștii directori ai liceului. În afară de aceasta, are și o nouă invenție de aeroplan. (Planurile au stat expuse câțiva ani la librării și apoi chiar la tutungerii, alături de cea mai însemnată pictură a d-lui Frunză: Venus la mare. Pe valurile albastre, Venus goală, roză toată de emoții. Mai târziu, în urma intervenției directorului, îngrijat de reputația școalei, d-l Frunză a adăugat o pânză ca să acopere anumite părți ale corpului impudicei Venere.)

Discuția e aprinsă. D-l Popică se agită și, ca să convingă, jură pe nerăsuflăte.

Popică (june pudrat, părul în vânt) : Jur pe mama mea, pe viața mea, pe aeroplanul meu!

Ultima vorbă a fost însă imprudentă. D-l Biju îl apostrofează: Mai lasă-ne în pace cu aeroplanul d-tale, că ne-ai plictisit!

D-l Popică: Cum vă permiteți să vă atingeți de ce am eu mai sfânt!

Popa Chitic: Ce sfânt! Prostii curate!

Biju (țipând brusc) : Mie să-mi arăți calculele dacă vrei să te cred!

Directorul (sesizându-se) : De altminteri, tinere, nu-ți permit să fii farseur într-o cancelarie de profesori!

Părintele Chitic (conciliant, în spiritul Bibliei) : Titulescu a făcut toate calculele și tot n-a reușit să formeze guvernul.

Borș (spiritual) : întâi ți-ai făcut parașuta și apoi aeroplanul.

Biju (mai îmbunat) : Gândește ce greu e: lipsește un milimetru, și te-ai dus.

Popică (mai pus la punct, dar nerenunțând la

idee) : N-aveți grijă, că eu pun totdeauna un milimetru în plus. (Și iese.)

Directorul (cu regrete și cu oarecari scrupule) : Prea am fost aspri cu bietul băiat! De altminteri, așa se nasc geniile, din nimic. Cine știe, unul la un milion, te pomenesci că are dreptate.

Maestrul de desen Frunză (intervine) : Ce dreptate, d-le director? N-am văzut eu desenele lui? Niște mângăleli.

Borș (tranșează) : Din moment ce profesorul specialist spune că sunt mângăleli!

Totuși, le pare rău de răcnete, și, cum Popică reapare, Biju îi spune prietenos:

- Foarte bine l-ai sculptat pe director. Felicitările mele!

Directorul: D-voastră ar trebui să vă dea să lucrați statuiele de prin piețele publice. Așa, nu vezi pretutindeni decât niște vulturi care se pun pe ei. Scuză expresia, dar când vorbești de artă e voie.

Intervin: Statuiele, chiar cele mai bune, nu sunt apoi așezate la locul potrivit. Statuia lui Ovidiu din Constanța, o copie bună, ar fi putut fi așezată la mare.

Frunză (ca pictor, intervine obligatoriu. De altfel, deoarece are o vilă la Mamaia, pe care o dă cu chirie vara, crede de datoria lui să ia partea frumuseților Constanței) : De ce la mare? În piață stă foarte bine.

- Ar avea o importanță simbolică. Desigur că Ovidiu la mare și-a petrecut mai ales vremea, s-a chinuit, a privit nostalgic în depărtări. Și dacă ar învia, n-ar mai recunoaște nimic familiar în ulițele actuale.

Frunză (rănit de cuvântul „uliță”) : Ulițe erau atunci, nu acum, când totul este pietruit cu piatră cubică sau cu asfalt.

(Exasperându-l) : Fără îndoială, statuia lui Ovidiu la mare ar fi trebuit plasată.

Frunză: Eu știu că statuile trebuiesc așezate totdeauna în mijlocul piețelor. Așa e și obeliscul

din Piața Concordiei la Paris, și așa este pretutindeni. Bine s-a făcut când s-a pus statuia lui Ovidiu în piața din fața primăriei!

- Pentru ca dumneata, bându-ți cafeluța la cafeneaua de peste drum, în timp ce muzica militară cântă, s-o poți admira.

Frunză: Parcă la mare nu sunt cafenele și nu cântă vara muzica militară? (Pauză. Apoi continuă mai împăciuitor) : Niciodată statul nu se pricepe să ajute pe artiștii adevărați.

Borș (cu o umbră de invidie) : Lasă, că dumitale ți-a dat să pictezi biserica din Arginți.

Frunză: Și-o să mi-o plătească la Sf. Așteaptă! (O lungă înșirare a necazurilor cu biserica.) Și, pe deasupra, trebuie să-l fac pe episcop în mărime naturală. I-am spus: „Păi am mai făcut o dată pe sfinția-ta acum trei ani”. Și mi-a răspuns: „Da, dar vezi, fiule, pe atunci aveam barba mai scurtă și nici n-aveam atâtea decorații”.

Ușa se întredeschide și apare figura speriată a bătrânului pensionar Guță: trup interminabil, la butonieră cu o floare proaspăt șterpelită de pe straturile d-lui Boiu. Apare, ca un meteor, la mici intervale, la înscrieri, la teze, la examene, și mai ales la darea situației de sfârșit de an.

Acum anunță grabnic: Un inspector!

Secundă de reținere.

Borș face: Hait!

Directorul zorește pe profesori: Haide ocupați-vă, faceți ceva... Care inspector?

Dar Guță își descrețește fața într-un răs plin de spirit: Financiar!

Frunțile se luminează, dascălii râd, și directorul îi aruncă prietenos: Măi, Guță măi, ai îmbătrânit și tot ghiduș ai rămas.

Dar râsul își schimbă direcția.

— A sosit și președintele P. J. B-ului.

Și dascălul de germană apare, bătrânul evreu Adolf Ițcovici. (Pornografia P. J. B. o îndrept, spre dezlegare, amatorilor de cuvinte încrucișate. P =

trofeu; J = nație; B = vârstă.) Mic, umflat, cu burta atârânăd balonată și cu pantalonii pe vine; și cu fața ciupită de vărsat, coșuri, fire de păr, puncte de toate culorile. În bloc colorată în roșu, și nasul mai ales luminează. Buza groasă, limba groasă, într-o veșnică mișcare ca să povestească vreo snoavă porcoasă și totdeauna cu succes pe lângă dascăli. Unii râd, alții repetă, alții cer explicații, și preasfânta față bisericească popa Bartolomeu, care spune și el astfel de snoave, dar mai rar, chiar îl invidiază. Și în gura lui Adolf toate națiile și toate vârstele au câte o pățanie. Dacă s-ar strânge colecția lui, s-ar putea reface Rabelais. Păcat însă că dascălii le înregistrează pentru scurtă vreme. De altfel, am constatat că dacă Adolf se repetă, dascălii exclamă: „Parcă ai mai spus-o o dată». Dar râd cu aceeași poftă. Pentru atâtea merite a fost făcut prezident la P. J. B.; societate care are multe filiale: „Adormirea», „Veșnica pomenire», „Nu învie morții» etc...

Adolf Ițcovici începe să povestească:

- A fost odată o damă...

Dar fu întrerupt de Simionică, prada unui atac de epilepsie. Câțiva dascăli întorc capul. Borș îl susține. Directorul reflectează pentru a suta oară: „Trebuie să raportezi la minister”. (Dar știm cu toții că nu se va hotărî să o facă.) Frunză povestește:

- Am găsit într-o zi clasa I țipând de groază.

Avusese un atac. Apoi face pe darnicul: Mai bine îi dăm cu toții ceva lunar și să stea acasă.

Simionică își revine. Și curând, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, Adolf Ițcovici își reia povestirea:

- A fost odată o damă...

Reîncep râsetele.

Să vă prezint pe maestrul de desen: Alexandru I. C. Frunză.

Întotdeauna am avut impresia că el ia viața ușor. În vârstă de peste 50 de ani, avusese ocazia să aibă destule deziluzii, și totuși era fără riduri, cu ochii

fără nimic tulbure, cu gura veșnic zâmbitoare. Impozant, îngrijit la îmbrăcăminte, cu lavaliera în vânt. Avea o mulțime de îndeletniciri: desena, copia tablouri, era expert la tribunal, asista la orice reparație a liceului, la așezarea vreunei plăci comemorative, a vreunui tablou sau numai la „reorganizarea” spălătorului; închidea ochii pe jumătate, cerceta proporțiile și opina. Era reprezentantul tuturor societăților de turism din București, și neostenit căuta noi membri. (Dascălii, principial nostalgici după toate excursiile, promiteau, dar în practică nu mergeau, mereu ocupați cu reparația vreunei case. Se consolau, indiferent de vârstă: „Las’, la anul!”) Era reprezentantul școlii în sălile de cinematograf, unde trebuia să prindă pe elevii intrați fără voie. Dar ocupația cea mai importantă o avea la începutul anului. Făcea orarul. Și atunci, toată dascălimea îi zâmbea, îl întreba de sănătate, îl căuta, îl invita: „Ce faci, Frunzuliță?”; „Salve, Frunzulescule!”; „A sosit și Frunză-n dungă!”

Față de această febrilitate, Frunză păstra același zâmbet, accepta orice pretenție nouă în aranjarea orarului și reîncepea munca fără să-și piardă răbdarea. Și când totuși vreun dascăl nu era mulțumit, atunci se alerga la mijlocul cel mai sigur de a-l face pe Frunză să transforme pentru a suta oară orarul. Se reflecta: „Ce vrei, a îmbătrânit!” Era de altfel spiritul pe care și-l aruncau cel mai adesea dascălii și care cădea pe umerii, cu grijă conservați, ai lui Frunză destul de greu. Într-o zi, unul spuse lui Guță, astfel ca să fie auzit și de Frunză: „Săracul Frunză, nu știu ce are. Tare mai arată bătrân de la o bucată de vreme!” Și șandramaua de 70 de ani, cu floarea șterpelită de pe straturile d-lui Boiu la butonieră, a oftat: „Nu mă bucur deloc, căci ca mâine o să fiu și eu ca el.” Frunză zâmbea galben.

Bun gospodar (căci numai lavaliera evoca legăturile lui cu arta), când erai cu el pe stradă

trebuia să te oprești la toate dughenile, căci pretutindeni avea treabă, într-un loc avea ghetele la cârpit („la perfecție”) , în altă parte un tablou la încadrat și în altă parte reparația tocului rezervor. În casă la el – mergeam deseori, căci voia cu orice chip să vorbească franțuzește – avea copii după tablourile celebre și statuia nelipsitei Venus din Milo. Într-un colț, albumele cu fotografii după tablourile din muzeele pe care le vizitase, și pe o etajeră (cu ce ocazie?) , partituri după opere italienești: Lucia de Lammermoor sau Traviata. Mai avea colecționate și toate regulamentele școlare și mersul trenurilor, pe care își pusese darnic, la diferite pagine, parafa. În bufet, întotdeauna, ceaiul cel mai scump, vinul cel mai bun, mierea cea mai curată, fructele cele mai apetisante. Întotdeauna îl găseam ocupat la masa de scris. Câteodată, cu lupa identifica o scriere pentru tribunal, altă dată făcea diferite schițe ale unei noi șepci de liceu sau un nou aranjament al numărului pe mânecă și altă dată lucra la ilustrarea aritmeticii de clasa I primară, al cărei text era făcut de profesorul de matematici Bijou. Lucrate cu cea mai mare băgare de seamă, se înșirau pe o coală de bloc, pentru explicarea numerelor, patru cuie, cinci bastoane, șase cireșe și șapte găște.

Pentru această muncă într-adevăr serioasă, Frunză renunța la monoclu și-și punea bătrânește ochelarii.

Pe ușa de intrare, o carte de vizită:

„ALEXANDRU I. C. FRUNZĂ”

Pictor, profesor, reprezentant al turismului, ziarist” etc.

Mă primește zâmbitor, și, în timp ce apa de ceai se încălzește, d-l Frunză începe franțuzește:

- Am găsit acest pasagiu într-o nuvelă din Le journal. (Cumpără, după îndemnul meu, regulat Le journal, și e clientul cel mai fidel al librăriei lui Petrică.) Și începe lectura: „Presque quinquagénaire, mais paraissant encore assez

jeune, il avait l'élégance recherchée de vêtements, de goûts et d'habitudes... La courtoisie de manières d'un homme délicat"...

Și zâmbitor peste monoclu: C'est bien, non?

Apoi pornește cu anecdote de prin călătoriile sale, căci e unicul dascăl care voiajează. Ai impresia că nici o frământare nu i-a tulburat ființa când îi vezi fața netedă, zâmbetul neîntrerupt, mersul totdeauna domol, vorba totdeauna potolită, ușor glumeață. Și când s-au abătut asupra lui cumplite dezastre, și moartea i-a răpit nevasta, din neghiobia doctorilor, îl vedeam mereu făcându-și orele, povestind mersul bolii sau nedumerirea medicilor, dar nu vedeam nici o precipitare în ființa lui (și nici superioara resemnare a unui filozof) . Preocupările mărunte persistau odată cu micile ocupații, din care nu câștiga de obicei nimic, dar care se țineau după el ca niște panglicuțe. Asta nu însemnează că era lipsit de inimă. Dimpotrivă. Avea pentru toți mici atenții și era măgulit când și alții se comportau cu el în același fel. Într-o zi, m-a întovărășit la cimitir (căci era totdeauna amator de a întovărăși pe cineva) . M-a dus cu ocazia aceasta să-mi arate și mormântul nevestei lui. Mormânt frumos, pentru care cheltuisese mult (nu era bogat) , și cu un loc pentru el mai târziu. A deschis o portiță cu o cheie de argint și mi-a arătat candela cu desenuri artistice, adusă din Veneția. În spatele ei, o iconiță din Milano. (Și simții că le-a cumpărat cu ocazia excursiei, odată cu colecția de fotografii, cărți poștale, suveniruri, vase etc.) În momentul când îmi arăta acestea, nici nu se jeluia, nici nu se indigna contra soartei, nici nu-și înceta zâmbetul, nici nu lăsa să-i cadă monoclu. Asemenea aceuia care, la mare, privește culorile apei, fără să asculte zgomotele și freamătul ce vine din adâncurile misterioase.

D-l Berechet e un profesor bătrân, dar nu bătrânețea îl caracterizează. Nici sfaturi, nici

gesturi venerabile, nici melancolii, ci neobosit: filologia. Nu cred că a trecut vreodată o jumătate de oră fără să explice origina vreunui cuvânt. Vorbește tot timpul, singur sau cu oricine i-ar ieși în cale, gata să dea noi explicații. Și în timp ce vreun dascăl povestește anecdote sau se plânge de vreun necaz, d-l Berechet îl întrerupe la fiecare cuvânt ca să-l corecteze, stricând gluma sau făcând ridicolă supărarea.

Când citește un ziar, se indignează la fiecare rând, sau, dacă citește procesele-verbale ale conferințelor școalei, face ignoranți pe toți dascălii. Vorbește despre cuvinte tot timpul și oriunde: în recreații, în clasă, pe stradă. În lupta lui pentru purificarea limbii române, în cancelaria dascălilor n-a reușit mare lucru. Numai un singur cuvânt a fost introdus definitiv. Toți spun complet, și, dacă ești nou-venit, te corijează disprețuitor oricare dintre profesori. Pentru restul cuvintelor luptă d-l Berechet singur, și poți pune rămașag că oricând, de câte ori pe zi vrei, poți să-l faci să exclame: „Ignorant! Nu-i așa”. Și apoi explicațiile. Pentru asta nu trebuie crezut că posedă secretul limbii române perfecte. Nu consideră limba ca o ființă vie, care în evoluția ei își permite toate capriciile, pe care gramaticul trebuie să se mulțumească să le înregistreze, fără să-și facă iluzia că poate schimba ceva, ci vrea s-o facă să corespundă exact tuturor legilor filologice și chiar s-o prefacă. Sub motiv că vin din latinește, întrebuințează unele forme caraghioase și inuzitate. Și ți se pare o profanare atunci când într-un vers magnific cu armonii magice d-l Berechet nu face decât să discute cuvintele, să le admită sau să le combată vehement. În clasă n-a izbutit să facă nici o lecție întreagă, căci elevii, întotdeauna, ca să scape de orice griji, îi pun o întrebare la începutul orei asupra vreunei chestiuni filologice. Și atunci, el începe să discute, fără să observe că are în față o sumedenie de capete care-l admiră, dar nu-l

ascultă. La sfârșitul trimestrului, după ce descoperă rubrica lui din catalog albă, pune notele la întâmplare, totdeauna mari. Pentru asta dascălii îl întrebuințează la reexaminări, când vor să salveze vreun favorit imbecil, pe care vreunul din profesorii mai tineri, încă fără legături sociale, se ambiționează, cu toate insistențele, să-l lase și să facă dreptate.

D-l Berechet e totdeauna mulțumit, totdeauna dă nota trebuitoare, căci el de fapt a monologat tot timpul, oricare ar fi fost obiectul, despre filologia românească. Din acest monolog nimic nu-l poate întrerupe, nici o veste, nici o suferință și nici o reflecție răutăcioasă de-a altora. L-am văzut când, ieșind la pensie, preda pentru ultima oară după 30 ani de muncă, și totuși, fără nici o emoție, fără nici o umbră de melancolie, explica neîntrerupt cuvinte, parcă profitând de ocazie că dascălii, mai impresionați ca dânsul, se simțeau obligați să-l asculte mai atent. Și desigur, când Moartea se va coborî să-l ia cu dânsa, d-l Berechet, neținând seamă de suferința lui, de lacrimile și jeluirile celorlalți și de prăpastia cumplită care i se va deschide în față, va corija la vorbă pe rude, pe prieteni, pe medici și pe Dumnezeu în persoană.

La domnul Hanibal Ionescu era greu de găsit o trăsătură principală. Ceilalți se mulțumeau să-l numească „un om ciudat” și apoi să povestească vreo întâmplare năstrușnică de a lui, fără însă să caute să vadă întru cât îi era esențială. A fost, se spune, unul dintre cei maieminenți studenți cu 30 ani înainte, dar acum nu se știa ce meditează. Se chinuia la începutul anului ca să aibe ore cât mai multe, fără să se știe ce făcea cu banii, dacă-i strângea sau îi cheltuia pe cine știe ce gusturi nemărturisite. Era torturat de nu era pus în comisia de bacalaureat și, dacă îl omiteau la vreo examinare, se plângea tuturor profesorilor, discuta îndelung cu directorul, considera jignită întreaga breaslă profesorală de nedreptatea ce i se făcea. N-

a fost pus odată la un examen de absolvire (unde se câștigă câteva sute de lei) , a protestat, s-a agitat, a raportat ministerului. Cum în același timp au venit câțiva inspectori școlari, li s-a plâns lor îndelung, le-a cerut să-i promită că se vor ocupa de el și apoi a așteptat torturat să-i vină vreun rezultat de la București. Încă o zi până la începutul examenului, și nimic, o oră, zece minute, o minută. Și el, așteptând în fața ferestrei, nemișcat, neatent la ce se vorbea împrejur, încremenit parcă de cine știe ce cumplită tragedie. Asemeni lui Tristan, pe țărmurile Bretoniei, scrutând zările după Isolda.

Odată l-am văzut la miezul nopții, abia târându-se pe stradă și văietându-se.

- Ce-ai pățit, domnule Hanibal?

- Eram să mor, un automobil a dat peste mine, am alunecat când am vrut să mă dau la o parte și mi-am scrântit piciorul.

Și iar vaiete. Cum însă mergea în direcția contrară casei sale, l-am întrebat:

- Și de ce nu te duci acasă?

- Nu pot să renunț la aerul curat.

Și și-a continuat drumul, șchiopătând și jeluindu-se.

Nu putea suporta căinii. La un colț de stradă sta în conversație animată cu nemișorul Fritz și cu d-l Lungeanu, cel mai pașnic dintre profesori.

Deodată, d-l Hanibal, spre surprinderea celorlalți, fără vorbă, îi părăsi în fugă, și era amuzant de văzut corpul imens, cu barba fluturândă, fugind. Au descoperit misterul curând: în apropiere, își făcuse apariția o javră mititică, abia coborâtă din vreun manșon parfumat. De altfel, d-l Hanibal se temea de orice animal, și când vedea un călăreț mânând falnic roibul spre admirația duduilor, sau chiar vreo gloabă care abia își târa picioarele, traversa strada precaut.

Eveniment important: era abonat la tramvai (acest unic tramvai al târgului pe care se da vina de câte ori se întâmpla vreo întrerupere de radio:

„Sunt paraziți din cauza tramvaiului”.

Cum s-o fi mai auzind radio la Manchester, Doamne?) . D-l Hanibal știa să profite de acest mijloc modern de locomoție. Și ca să meargă la micul restaurant situat la câteva sute de metri de școală, aștepta totdeauna tramvaiul, ceea ce dura uneori o jumătate de oră. Tramvaiul îi mai servea, pretindeau dascălii, ca să stea, la anumite ore, în preajma fetelor de școală. (Școala de fete e tot pe acolo.) În orice caz, ținea îndelung mâna vreunei duduie pe care o cunoștea, și dacă vrei să-l vezi preocupat și plin de întrebări, să-i fi spus că ai fost la o petrecere unde erau domnișoare tinere de tot. Ce regrete că n-a fost și el! „Dar de unde puteam să-mi închipui! » Și noi (căci eram mai mulți care-i făceau farsa) îl consolam cu maliție: „Nu e nimic, domnule Hanibal, nu era interesant, numai fete de 17 ani». Într-o seară, fusesem cu toții la un banchet școlăresc. La 12 noaptea, d-l Marcu propuse unui grup:

- Știți ce, eu de aici mă duc la o nuntă. Am promis să vii cât de târziu și să aduc pe cine-mi place. Cine vine cu mine?

Cei tineri au primit, dar era și domnul Hanibal printre noi. Am insistat să vie și el și a început o conversație de două ceasuri ca să-l convingem, în timp ce două trăsuri ne așteptau. Cum însă nu refuza hotărât, continuam cu rugămințile. În sfârșit, plictisiți, câțiva am plecat cu prima trăsură, lăsând pe ceilalți să continue discuția. Din drum, când am întors capul, ce-am văzut? Pornise și cealaltă trăsură cu domnul Hanibal, decis subit, pe capră.

Se făcea încadrarea profesorilor. Domnul Lungeanu îl rugă:

- Dumneata ai să iei seria A, eu B. Să schimbăm însă, pentru anul acesta numai, clasele VII, căci în clasa VII A sunt elevii mei de ani de zile.

Discuție interminabilă. La sfârșit, domnul Lungeanu întreabă:

- Și de ce nu vrei, domnule Hanibal?
- Pentru simetrie. 6 clase A, și brusc una B. Ar fi caraghios!

Toate acestea făceau pe domnul Hanibal un om neînțeleș.

Am crezut că l-aș putea pricepe cu ajutorul muzicii, într-adevăr, de câte ori avea ocazie, asculta încordat vreo sonată cât de complicată și la urmă părea entuziasmat. Dar odată mi-a mărturisit: „Mie, de fapt, nu-mi place muzica”.

Față de domnul Hanibal am avut întotdeauna o imensă curiozitate și o părere de rău. Curiozitatea copilului în fața păpușii care surâde perpetuu, își închide și deschide ochii, are gropițe în obraz, părul blond și rochița cu buline, și părerea de rău că nu pot, asemenea copilului, să desfac, să văd ce e înăuntru.

Două picioare dolofane, mereu despărțite ca să încapă o burtă prezentabilă, ornată cu un lanț de aur. Deasupra, o bărbuță rotundă: în întregime fața bisericească, părintele Bartolomeu. Bine aranjat la toate școlile unde se găsește vreo oră de religie, în toate comitetele, la toate slujbele. E în preajma celor mai profunde întrebări, celor mai teribile frământări, veșnic Moartea și Viața oscilează în diferite chipuri, totdeauna tragice, înaintea lui, dar nu l-am văzut niciodată preocupat de vreo nedumerire însemnată sau îngrijat de soarta vreunui chinuit. Bine aranjat în societate, are mici aranjamente și în școală și, când protestez, reflectează în același chip: „N-o să schimbi d-ta lumea”, cu toate că l-aș întreba cum, cu o astfel de teorie, mai poate rămâne preot a cărui primă credință trebuie să fie că poate schimba ceva. În cancelarie se caracterizează cerând țigări dascălilor cu o savantă artă. E pe rând: rugător („dă-mi o țigară, te rog”) ; ambițios („mi-am promis să te fac să-mi dai o țigare”) ; spiritual („nici măcar nu ești în stare să-mi dai o țigare”) ; cochet („sunt curios să văd cum mi-ar sta cu țigara dumitale în gură”) ;

lingușitor („am auzit că ai țigări extraordinare”) ; poetic („ce melancolic este să privești în urma fumului de țigare”) .

În afară de acestea, povestește anecdote pornografice. Cum însă nu are nici verva, nici știința și nici imoralitatea lui Jérôme Coignard (e om de treabă) , nu recoltează decât succese umile. Elevii spun că el face orele cele mai plictisitoare și că ar prefera pe profesorul cel mai sever. Și, într-adevăr, face impresia de dascăl extrem de plictisit, care nu mai vrea sau nu mai este în stare să inventeze nimic ca să primenească materia (ce are așa de imense resurse) , și-l vezi, după sunarea clopoțelului de intrare, părăsind cancelaria ultimul, și apoi îndreptându-se, fără să se grăbească ca să mai rupă din timp, spre clasa lui, legănându-se pe picioarele dolofane și balansându-și antireul.

Să vă prezint și pe dascălul de română, macedoneanul Ion Dicea. Mare, lat, puternic, pășește maiestos spre 50 de ani. Făcea impresia că poartă de-a lungul soldurilor toate iataganele și paloșele din țara lui, dar de fapt era cel mai blând dintre oameni.

De obicei tăcea la conferințele dascălilor. Când i se părea că se face vreo nedreptate prea mare, se aprindea brusc, perora, dar curând se stinge și renunța la orice pretenții. Știa multe, cu toată aparența lui modestă. Cunoștea toate limbile slave, apoi franceza, italiana, germana, turca și cu precădere dialectul său macedonean. Domeniul care-l preocupa mai ales era poezia populară. În general se conserva, avea de gând să trăiască mult, și când îi spuneam în glumă: „bătrânul meu prieten” zâmbea numai pe jumătate. A păstrat din țara lui gustul de singurătate și de plimbare, și nicăieri nu se simțea bine, cu toate că nu cerea niciodată nimic. Ca profesor a schimbat vreo zece orașe. A stat și în străinătate și a ajuns odată, după multă cumpăneală, chiar la Paris. Avea mania ilustratelor și, de pe unde a trecut, a adunat

amintiri. Și-a împrumutat colecția cu ilustrate dascălului Nicolaescu și era peste măsură de amărât că acesta nu se grăbea să i le înapoieze. Timid, nu îndrăznește să le ceară, și domnul Nicolaescu făcea doar câte o remarcă la fiecare două luni („bine că mi-am adus aminte, o să-ți trimit fotografiile”), ceea ce-l făcea să se bucure, să spere și apoi iar să dispereze. Dacă vroiai să-l aprinzi, și dascălii se întreceau la aceasta, trebuia să-i aduci aminte de fotografii.

- Domnule Dicea, am auzit că ai niște ilustrate extraordinare, o să vii să le văd.

Riposta plină de nostalgie venea neapărat (chiar de știa intenția de glumă) :

- Închipuiește-ți... stătea albumul pe masă... te mai uitai câteodată când n-aveai ce face... Îți mai aduceai aminte...

O trăsătură caracteristică a lui era: ezitarea. Era ciudat cum schimbase atâtea orașe și cum ajunsese până la Paris, când el puneă atâtea frământări înaintea celei mai mici hotărâri. Cuvintele care-l caracterizau erau: „Da... dar...”

- E frumos aici.

- Da, dar scump.

- E ieftin aici.

- Da, dar e aer prost.

- E bun aerul aici.

- Da, dar nu e priveliște frumoasă.

Niciodată nu cădea răspunsul întreg. Într-o zi, văzându-l că nu intră în clasă - el, totdeauna punctual - l-am întrebat: „N-ai oră?” N-avea decât două răspunsuri, „da” sau „nu”, dar a găsit totuși un al treilea răspuns personal: „Nu prea am”.

Mai răspicat vorbea doar de poezia populară sau de Macedonia. La Ateneul central, unde a conferențiat în mai multe prelegeri despre Macedonia, n-a putut să nu adauge, alături de un studiu serios, rar printre dascălii care de obicei improvizau superficial, și câteva considerații entuziaste. A terminat cu înșirarea tuturor

oamenilor cunoscuți, sau aproape, care și-ar trage obârșia din Macedonia. Apoi a continuat cu acei care „se crede c-ar fi din Macedonia”. A citat și pe D. M., probabil cel mai bogat om din țară. Nu m-am putut opri să nu murmur din sală „avarul cela”. M-a văzut și m-a apostrofat cu vehemența lui neașteptată, care pornea de câte ori îl durea ceva, și care, de altfel, se potolea tot așa de iute: „Nu poți să ai nici o părere despre un om până ce nu moare”.

Erau comice și tragice în același timp ezitățile lui înaintea celei mai mici hotărâri, să se mute, de pildă. Trebuințele îi erau mici, o singură cameră modestă și curată. Totuși, cu luni de zile înainte îl chinuia gândul acesta, se uita de pe trotuarul de peste drum, era prea timid ca să intre să întrebe. De-i lăudai o cameră, era parcă nemulțumit, căci începeau grijile, s-o vadă, să discute prețul, și-și căuta argumente ca să se convingă să renunțe la ea: era prea aproape sau prea departe de liceu, prea în fundul curții sau prea în stradă, n-avea perspectivă și n-avea aer, trebuia să fie prea friguroasă iarna sau prea călduroasă vara. Și apoi, după multă chibzuială, se hotăra pentru cine știe ce locuință caraghioasă. Odată a stat într-o cameră cu cinci ferestre. (Când l-am vizitat pe neașteptate și s-a mirat de unde-i știam adresa, i-am ripostat: „Am întrebat un sergent de stradă: «Unde-o fi casa care are o cameră cu cinci ferestre?» » Și mi-a răspuns imediat. ”) Atâta l-am ironizat, încât s-a mutat iarăși. De data aceasta camera nouă n-avea sobă, n-avea electricitate, era mică, scumpă, fereastra, numai una, da peste un depozit cu gunoi (și el, mare amator de ozon) , mirosea mereu a bucătărie și proprietarul nu-l lăsa să facă cel mai mic zgomot. El era foarte potolit, retras, eu eram unul din puținii săi vizitatori, dar... (mi-a făcut într-o zi confidențe) îi plăcea să declame versuri. Baladele românești cu iatagane și pistoale (ex., Moartea lui Fulger) erau bucățile lui favorite. Și atunci, cei de

alături băteau în perete și-i stricau avântul.

Când șovăia atâta la alegerea unei case, se poate închipui cum era la alegerea unei neveste, și totuși, toată viața lui n-a visat decât un cămin cald. Era prea modest ca să-și închipuie că ar putea să-i poarte cineva de grijă. Nu știa cum să-i vorbească unei femei (la vârsta lui se roșea tot) și se rușina dinainte poate când, în intimitate, ea va trebui să descopere ce inabil a fost toată viața, că hainele îi erau cârpite stângaci, corpul prea mare sau prea păros. Și totuși, toți îl asigurau că pierde ultimul tren, și atunci, cu o jumătate de față râdea și cu cealaltă se întrista. Într-o zi eram la el, împreună cu nemțișorul Fritz, profesor la comercială de matematici, subțirel, roz, blond și cu ochelari. I-am spus lui Dicea că mă mut. S-a întristat și a regretat că termenul cererilor de transferare trecuse, ca să încerce să se mute și el. I-am sugerat apoi, pentru înșurătoare, o farmacistă care îndeplinea condițiile pe care le-ar fi putut spera el, și care, știam, l-ar fi vrut. Au început ezitățile.

— Nu vreau farmacistă. Acestea vor medici... avocați...

- Bine, dar a spus că te-ar vrea.

- Lasă să mai treacă vreo două-trei luni, să mă informez.

— Dar poți să-ți iei informațiile imediat...

- Nu pot acum, că-s cu mutatul.

- Eu sunt cu mutatul, nu dumneata. Îmi promiți c-o să te interesezi, fie și în câteva luni?

— Nu pot, căci nu vreau să pun lumea la bănuială.

Și discuția ar fi urmat în felul acesta multă vreme dacă Fritz nu i-ar fi pus capăt.

— Ai dreptate. Haidem acum la restaurant să mai vorbim de Macedonia!

Eram unul din puținii săi prieteni, dar multă vreme a trebuit ca să ajungă să fie cu mine mai vorbăreț. La el, tratația cu rahat și cafea neagră, obligatorie. În camera lui, mai ales cărți. Într-un

colț, trei lăzi în care-și ținea zestrea. Apoi amintiri de pe unde a fost. Mici vase cu „souvenir” pe ele sau ilustrate încadrate. Ce era mai important, albumul său cu poze de la Paris, Viena și Budapesta lipsea.

În public avea talentul să dispară cu ușurință și niciodată nu băgai de seamă unde se topea un trup așa de mare și bine înțepenit în pământ. Ca să fii sigur de el, trebuia să-l ții de haină. Și dacă îl duceai cu de-a sila într-o excursie în care nu cheltuia prea mult și unde puteau să respire plămânii lui mari, din plin, ozon, îți rămânea recunoscător și simțea că, odată cu noua ilustrată prinsă cu grijă — ca amintire - în marginea oglinzii, te-a prins și pe tine.

Fără să fie avar, cum viața lui nu fusese ușoară și cum știa că în vreun caz trist nu putea să-i vie de nicăieri ajutor, nu-i plăcea să cheltuiască decât cu băgare de seamă, dar nu admitea nici să rămâie dator. S-a întâmplat ca un elev de-al nostru să comită o crimă și, cu ocazia procesului, să fie citați ca martori câțiva din foștii lui profesori, printre care și Ion Dicea. Cu o zi înaintea procesului, am găsit pe Dicea prada celor mai teribile șovăieli. (Procesul se judeca la București.)

- Să mă duc, să cheltuiesc atâtea parale, și zadarnic... Ce voi spune eu despre acest elev? Abia îl mai țin minte. Notele lui la mine sunt destul de slabe, cu ce i-aș putea fi de folos?

- Într-adevăr, e inutil să te duci...

- Dar dacă totuși, măcar unul la un milion, i-ar folosi depoziția mea? Sau dacă el sau părinții lui ar crede aceasta? Cum voi mai da eu ochii cu acești oameni, care mi-au arătat atâta încredere?

- Du-te atunci...

- Da, dar e zadarnic. Și apoi, să facem socotelile cât o să coste.

L-am hotărât, după o discuție îndelungată, să rămâie și, ca să fiu mai sigur, nu l-am părăsit decât noaptea, dar a doua zi n-a venit la școală: singur,

se răzgândise și luase trenul de persoane.

Au fost singurele absențe făcute în timp de zece ani. La București, la minister, înaltul personaj care se ocupă cu absențele profesorilor nu le-a motivat...

Unul din planurile mele era o vizită la Vâlcov. Mă atrăgea pitorescul pe care-l bănuiam acolo. Dar cum mă speria drumul lung ce trebuia să-l fac și cum căutam zadarnic un tovarăș, amânam mereu excursia. Într-o zi de mare entuziasm Dicea primi să vină cu mine, dar știindu-i caracterul șovăielnic, n-aveam mare încredere în hotărârea lui. Cinstit, și-ar fi ținut teoretic cuvântul, dar în practică ar fi găsit toate motivele ca să amâne. Astfel, planul a fost amânat ani de zile și nu mai forma decât subiectul începuturilor de conversație când, cu ironie, întrebam inutil:

- Și când mergem la Vâlcov?
- Las' că mergem noi.
- Sigur?
- Din moment ce ți-am spus... (aproape jignit) .
- Joi?
- Am școală.
- Săptămâna viitoare, când avem două sărbători?
- Da...

Și când ajungeam atunci:

- Știi că acum e prea cald, or să fie țânțari, mai amânăm, tot am mai amânat.

Într-o zi am voit să merg cu orice preț. Am nimerit, parcă anume, un timp de ploaie torențială. I-am spus lui Dicea hotărârea mea. Au început argumentele contra plecării fără să mi-l dea pe cel mai valabil: ploua. Argumentele n-aveau deci nici o valoare logică. Erau numai niște rezultate ale ezitărilor lui.

- Plec singur atunci, am spus răspicat, căci după ce

- Suportasem atâta vreme amânările, îmi devenise brusc intolerabilă lipsa de hotărâre a noastră.

- Ce să fac...

Mi-am executat amenințarea. Și, în momentul când vaporul se despărțea de țărm, legănându-se spre noi țeluri ale melancoliei mele, am zărit pe debarcader, sosit cu un minut de întârziere, gâfâind încă de fugă, silueta masivă a prietenului meu, cu fața lui întristată după cel pe care nu-l întovărășea și poate după zărilor spre care plecam, căci și în el se frământau melancoliile.

Cu o mână îmi făcea semne prietenoase și cu cealaltă își ținea umbrela sub ploaia care curgea mereu. Lăsam pe malul aproape pustiu, abia luminat, imaginea lui grotescă și așa de scumpă. Corpul vânos, profilat pe ape, părea imaterial...

La Vâlcov am încercat să mă aclimatizez printre ruși și bălți. Am mâncat semințe, am repetat neobosit câteva cuvinte rusești, m-am agitat în preajma chirhanalelor unde morunii stau înșirați, mari ca vițeeii. Dar din pricina atmosferei așa de diferită de cea pe care o aduceam, și mai ales din pricina ploii, care nu mai contenea, oprind orice început de entuziasm sau de melancolie, eram plictisit și tragic.

Spre seară, pe neașteptate, cu vaporul următor, a sosit Dicea. I s-a făcut primire specială: s-a înseninat cerul și a ieșit din ape luna enormă.

Ce bucuroși eram amândoi! Printre ruși, Dicea se simțea în elementul său. Începea conversații, întreba, era curios, nimic din timiditatea de la târg. Seară poetică, înstelată, liniște peste tot. Și am rămas multă vreme în preajma unui lipovean care, sub o luminiță singuratecă ce se încumeta zadarnic să despice întunericul, jeluia cu armonica, ale cărei sunete încercau să alunge tăcerea. Dar armonica și lumânarea făceau să ți se pară noaptea și mai neagră și mai adormită.

Cu barca prin canale, în timp ce razele lunii lunecau pe ape, rusul abia arunca lopețile. Dunărea șopotea, iar Dicea, beat de ozonul care-i umplea plămânii și de umbrele ce ne împresurau, cânta,

cutremurând văzduhul, cântece orientale.

L-am lăsat la Vâlcov.

Și când am părăsit târgul, printre fatalele păreri de rău, când îți dai seama că totuși ești legat de câțiva copaci umili, de câteva case fără nici o culoare și de câteva obiceiuri caraghioase, mi-a părut rău că mă despart (căci revederile scurte și întâmplătoare ce vor urma, de nu va muri nici unul din noi prea iute, nu contează) de sufletul lui Ion Dicea, cu alte preocupări, cu alte experiențe și alte vibrații, dar care era, cu tot corpul mare și eroic, ce te făcea să-i bănuiești la chimir paloșe și iatagane, proaspăt ca al unui copil, duios ca al unei mame...

Elevii români se împart în două categorii, ca valeții lui Molière: cei deștepți și cei imbecili. Intermediarii lipsesc. Imbecilii! Care nu știu niciodată nimic. Care nu pricep, orice le-ai spune. Care tulbură liniștea vreunei teze cu întrebarea: „Îmi dați voie să iau o peniță? » Le-am dat elevilor să învețe pe de rost, pentru o vacanță, Les animaux malades de la peste. La ascultare unul îmi sare dintr-un vers: „Puisqu'il faut l'appeler par son nom”. Când i-am atras atenția, a protestat: „Aceste vorbe sunt puse în paranteză și ne-ați spus să nu învățăm niciodată ce e în paranteză». Cum ajung în clasa ultimă? Pentru că sunt feciorii lui X, Y sau Z, și X e om politic, Y e doctor, iar Z profesor de liceu.

Când se întâmplă ca unul din acești elevi să fie printre cei mai proști din clasă (ca cei doi frățiori ai lui Borș, de pildă), dascălii se simt obligați să treacă întreaga clasă. Dacă cunoști mecanismul școlii, știi cu luni înainte că elevul X, căzut la toate materiile, va căpăta totuși nota de trecere, se va îndrepta, după formula obișnuită. Dar nu trebuie crezut că imbecilii trec numai din cauza stăruințelor. Directorul, subdirectorul și, după ei, dascălii fac toate eforturile ca să treacă clasa câți mai mulți. Și, pentru aceasta, tot felul de formule pe care le intitulează pretențios principii: unul e

bolnav, altul e prea mare, altul e sărac, altul e prost și nu e de vină; în clasa I trebuiesc trecuți, căci sunt prea mici, în clasa VI și VII, căci sunt prea mari, în clasa III pentru ca să aibă - sărmanii - gimnaziul complet.

Și elevii deștepți... În clasa I au mult entuziasm, dar ce mai rămâne până la urmă? Firea românului de a se lenevi cu vremea? Poate... Dar ce sunt ei de vină dacă asistă la toate nedreptățile, așa de importante pentru sufletul lor curat? Și unii profesori cer lecția pe de rost, alții nu știu nimic, alții pun nota de trecere din oficiu, iar alții se pretează la toate intervențiile.

Rezultatul?

E tragic mai ales să vezi entuziasmul micilor elevi și constatările lor zilnice, așa de disperate.

Sunt diriginți în clasa II. Mulți băieți deștepți, și mă obosesc, așa se întrec, așa vor să învețe, așa se agită. În ora de dirigenție însă jeliurile curg.

„Domnul Hortopan ne ascultă rând pe rând și numai o dată pe trimestru. La domnul Berechet nu facem nimic. Ce-o să știm peste câțiva ani? Dacă-l întrebăm ceva pe domnul Hanibal Ionescu, ne răspunde să nu fim obraznici cu catedra. Lui Ghițescu, nepotul directorului, toți profesorii îi pun note mari, iar pe bietul Iliuță, pentru că e mic și timid, toată lumea îl persecută”...

Vorbesc cu toții deodată, spunându-și fiecare micile necazuri. Tuturor le scapără ochii de mânie, de ciudă, de speranța că se mai poate îndrepta ceva. Și gura nu li se mai oprește, ceea ce dascălii cu experiență numesc scandal. Dintre ei încep să se desfacă mici personalități. Este Iliuță, care se văietă, Marcel Grunberg, care glumește, și Ionel Melinte, care se încruntă. Ionel Melinte mi se pare cel mai matur. E mititel, blond, plăpând, pare o fetiță, dar e în stare să-și precizeze micile lui idei și să-și generalizeze nemulțumirile. Parcă pricepe că viața e prea scurtă și prea gravă ca să ți-o petreci memorând inutil. Își începe frazele, cu

vocea îngroșată ca să pară mai mare, mereu cu vorbele:

- Domnule diriginte, nu e drept... nu e drept...

Și, tulburat, îi răspund:

- Așa e.

Și apoi întrebarea care mă umilește, într-atât mă simt de nevolnic:

- Și nu se poate face nimic?

Ce să spun? Că la cea mai mică obiecție dascălii vor răspunde că ei au mai multă experiență? Cum să le dau gustul de inovație și tinerețea pe care nu au avut-o niciodată? Ce să-i răspund lui Ionel Melinte? Că părintele Bartolomeu are dreptate când spune că „n-o să schimbăm noi lumea”? Și scap de întrebările clasei în mod laș: profit de faptul că veselie lor se poate produce ușor și schimb conversația. Cântăm, pentru îmbărbătare, Marseillesa. Închipuim povești caraghioase.

- Dacă am fi în America, am face lecțiile în aeroplan.

- Și ce ne-am face, ripostează Marcel Griinberg, dacă ne-am cere voie afară?

Plănuim ca la sfârșitul anului să mergem la un kilometru afară din târg și să urlăm: „Jos domnul Hortopan! ” Clasa a uitat, lumea râde, toți se agită, toți au de spus o glumă. Numai Iliuță plânge:

- Domnule diriginte, mi-am murdărit mâna cu cerneală și n-o să pot ridica degetele la lecție.

Dascăli mulți în cancelarie. Aduc un ziar cu poza lui Doumer, nou ales președinte de republică.

- A reușit Doumer!

Cu toții par că primesc vestea cu mare interes. Matematicianul Biju anunță prompt corolarul:

- Vra să zică, l-a topit pe Briand!

Manea (profesor de istorie, om de treabă) : Ca și cu Clemenceau odinioară.

Boiu (către Biju) : Ei, ce-ți spuneam eu, coane, încă de acum o săptămână?

Manea: Veniți la teoria mea de la 1905...

(Continuă.)

Boiu (care-și știe reumatismele, cu admirație) :
Are peste 70 de ani și e în stare s-o ducă până la
sfârșitul preșidenției.

Lungeanu (inimă bună, ia partea tuturor) :
Loubet a murit de curând la 90 de ani, iar Fallières
trăiește încă.

Hanibal: Imposibil, ăla a murit călare...

Biju (competent) : Confunzi cu Félix Faure.

Manea (loial, mea culpa) : Vezi, asta n-o știam!

Boiu (tendențios) : Orice s-ar zice, Franța e în
decădere.

Ca profesor de franceză, intervin: De ce?

Boiu: Unde sunt Hugo sau Voltaire?

- Dar există Valéry și Claudel.

Biju (grav) : Nu se pot compara.

(Perorând) : Nici nu trebuiesc comparați. De
altminteri, și Hugo pe vremea sa a părut neînțeleș
și a fost mult timp nevalorificat de contemporani.
E simplu să ai păreri bune despre un autor mort de
mult, asupra importanței căruia toată lumea e de
acord. E mai complicat să admiri pe un
contemporan, să nu te impresioneze faptul că tipul
are siluetă caraghioasă sau obiceiuri ridicole, și,
mai ales, să fii degajat de orice invidie. E și
inuman să precupețești unui artist această umilă
satisfacție de a se ști admirat, căci după moarte
totul îi va fi egal. De altfel, a nu-l pricepe
înseamnă a fi, din punctul de vedere spiritual,
bătrân.

Maestrul Duțu (aranjându-și bretonul) : În orice
caz, în muzică sunt inexistenți.

- Debussy.

Duțu: Ala e vax. Ascultă de la mine, că doar mă
voi fi pricepând în meseria mea.

Inutilă discuție. Cum să-i demonstrez că cea mai
complectă fericire am avut-o grație cvatorului lui
Debussy?

Frunză: Nici în pictură nu există.

- Câți să citez?... Matisse...

Frunză: N-am auzit.

Boiu (care a fost la Paris) : în orice caz, în teatru sunt slabi. Sunt mai buni artiștii noștri. Am fost la Comedia Franceză. Dacă n-ar fi Ventura...

Lungeanu: Și în cinematograful sunt slabi. Nu vezi decât artiști nemți.

(June entuziast) : În definitiv, cinematograful n-are decât un artist mare: Chaplin.

Frunză (reprezentant al frumosului, indignat) : Pe dracul! Caraghiosul ăla!

Biju (a cărui vorbă ponderată impresionează totdeauna cancelaria) : Exemplul e prost ales, Chaplin este un clown.

(Căutând ajutoare) : Dar asta nu e numai părerea mea, o omenire întreagă spune la fel.

Biju (imperturbabil) : Eu nu mă iau după gazete.

*

Conversația revine la Paris, și nostalgii frământă pe dascăli.

Boiu își amintește de viața petrecută acolo.

- Tot am vizitat, ce superbe lucruri! Au trecut 20 de ani, și tot mai țin minte. Ce frumos e Panteonul!

- Și te-a interesat desigur Genevievea lui Puvis de Chavannes.

Boiu: Pe asta am uitat-o.

- Dar e ce-i mai important din Panteon!

Boiu: Exagerezi, așa-s tinerii, dar vasul cu inima lui Gambetta? și la Luvru, Gioconda? Frumoasă-i, domnule! (Către Frunză.) Ce zici, maestre?

(Surâde cu înțelesuri.)

Biju: Soi rău, râde la toată lumea.

Boiu: Lasă gluma! (Tot maestrului.) Ai impresia, din orice direcție ai sta, că te privește.

Frunză: Și eu am făcut o turmă de oi. Oricum te-aș așeza, ai impresia că vin spre tine.

Boiu: Și Venus: frumoasă, dar fără brațe.

Biju: Femeie ideală!

Boiu: Și Opera. Am văzut Faust. Orice ar zice Dușu, dar e frumoasă și muzica franțuzească.

Borș (inopinat) : Eu prefer muzica italienească.

Boiu: Și midinetele...

(Suspın general, discuția culminează; apare directorul.)

Directorul: Bravo: sunteți cu toții în păr!

Borș (spiritual) : Nu suntem în păr, ci în chelie.

Directorul: Suntem invitați la serbarea aviației.

Borș (intransigent) : Eu nu merg dacă nu-mi dau loc bun. Ori să mă considere ca personalitate și să-mi dea loc pe estradă, ori să mă lase acasă. La un loc cu croitorul meu nu vreau să stau (vorbește vehement de pe canapea, de lângă maestrul Duțu, care se trudește să citească un ziar) .

Duțu (tresare) : Dar ce-ai d-ta de țipi așa?

Borș (ironic) : Te-ai enervat?

Duțu: Trebuie să știi că artiștii sunt nervoși.

Borș: Ei, parcă numai artiștii ar avea nervi... Și eu am. Dar înainte de a pleca de acasă spun totdeauna (de vorbă cu nervii) : tu rămâi acasă, eu merg la școală!

Pauză.

Directorul: Dar despre ce discutați când am intrat?

Boiu: De artă. Spuneam că Franța e în decădere artistică.

Lungeanu (profesor de română) : Și la noi e la fel. Unde e veselul Alecsandri? Acum nu mai e nimeni.

Intervin iarăși aprins: Fiindcă nu sunteți în curent. Hortensia Papadat-Bengescu.

Biju: Am încercat să citesc. Nu-mi place. Scrie încâlcit.

- Ion Barbu. Biju: Nu cunosc! Borș: Nu cunoaștem!

- Arghezi.

Manea: L-am auzit la radio, vorbește binișor.

Biju: Eu l-am citit, numai porcării.

- N-are importanță: Rabelais...

Biju: Asta o fi fost pe atunci, dar acum sunt alte timpuri. Am întâmplător la mine Flori de mucigai și citesc ca mărturie Tinca.

Vezi, Năstase osânditul, Nu te-a pătruns decât o

dată, Și-atuncea toată Cu tot cuțitul.

Aștept sentința; Biju izbucnește vehement:

- Dar de astea îți fac și eu câte o duzină pe ceas...

Cu toate că sceptici, dascălii râd, se mișcă, discuția se schimbă. Borș pune o întrebare asupra gramaticii, ca să facă plăcere profesorilor specialiști: Mă rog, cum spuneți: „două grupe”, sau „două grupuri”?

Hanibal (reflectează) : Eu aş opina pentru „grupe”.

- Eu scriu „grupuri”, intervine Biju isteț.

Filologul Berechet: Azi, cum m-am trezit, mi-a și răsărit: De unde-o fi venind cuvântul „farfara”?

- Dumneata nu poți vorbi decât despre structura cuvintelor, conținutul lor nu te interesează.

Lungeanu (îi ia partea) : Domnul Berechet are dreptate. Am auzit că și turcii au cărți bune de filologie, numai noi nu avem. Ei bine, frate (neliniștit) , suntem noi mai proști ca turcii? (Gentil pe lângă Berechet, căci oamenii în vârstă nu trebuie să fie supărați.) Am de scris un articol și am ezitat asupra unor cuvinte. Care e părerea dumneavoastră: să pun abundant sau abondent?

Berechet: Ești un ignorant; nici una, nici alta. Abundant, căci vine de la abundatia.

Frunză (cu admirație) : Zău, de ce nu tipărești tot ce știi, căci e păcat să se piardă...

Berechet: Nu e nevoie!

Frunză: După mine vor rămâne picturile mele, dar după dumneata nimic.

Nicolaescu (către Lungeanu) : Și ce vrei să scrii?

Lungeanu: Un articol cu titlul Importanța partidului liberal.

Nicolaescu: Dar să fii vehement, nu moale ca de obicei.

Lungeanu: Lasă, frate, că știu eu să scriu. (Mi-am amintit de Thomas Mann, care mărturisea ce dificultăți îi prezintă elaborarea fiecărei fraze.)

Directorul în sfârșit anunță: E ora șase, putem începe conferința.

Întâmplarea m-a adus și într-o cancelarie de profesoare, împrejurul meu, câteva cucoane vorbărețe, agitate, în general bătrâne, urâte și încă domnișoare. Tocmai discutau cu aprindere un caz grav petrecut în școală. Eleva Eufrosina Ionescu și-a tăiat părul, iar eleva Viorica Popescu a fost văzută pe stradă cu un tânăr („pretinde că-i e frate, dar las', că știm noi") ...

Controverse erau numai asupra pedepsei care trebuia aplicată, căci profesoarele erau de acord să pedepsească pe vinovate exemplar. Abia târziu a evoluat discuția, și anume, s-a admirat pălăria maestrei de muzică. Erau la un loc profesoarele de matematică, de germană, de franceză, de desen și de muzică, probabil mari specialiste în Einstein, Thomas Mann, Paul Valéry, Eduard Manet și Claude Debussy...

La Paris am vizitat câteva licee ca să fac comparație cu liceele noastre. În recreație profesorii, gentili, m-au chemat în cancelaria lor și au căutat să înceapă o conversație. Erau printre ei unii celebri, cunoscuți peste granițele Franței. Bineînțeles, ca să-mi facă plăcere, au încercat să vorbească despre țara mea cu simpatie. Din primul moment i-am simțit exacti reprezentanți ai politicii franceze, mânuind, la orice ocazie, formulele oficiale: „Nous aimons beaucoup votre pays”. Apoi profesorul de științe mi-a spus: „Vous avez du pétrole”. (Ceva similar cu: ai urechi și nas.) Alții alimentau discuția: „Et votre reine Marie, la belle reine, où est-elle maintenant? ” Și apoi a treia reflecție: „Vraiment, Elvire Popesco est une femme extraordinaire! ”

(Și un gest elocvent, nepremeditat, ca atunci când, în sfârșit, te interesează discuția.)

Cum am priceput că acestea erau tot ce știau savanții francezi despre țara mea, „qu'ils aimaient beaucoup”, m-am retras.

Domnul Hortopan... gros, ursuz, singuratec, nespălat, cu capul rotund vârât în gât, cu ochii umflați, cu mustățile atârinate, mereu nebărbierit, fumând una după alta țigările, pe care le ține atârinate de buza groasă. Pe hainele diformate, toate zoile. Are câteva cuvinte pe care le adaugă frazei celei mai scurte ce-i obligat să spuie. În clasă cere lecția știută pe de rost, rând pe rând, și bagă spaima în băieți, căroră nu le surâde niciodată, nu-i întreabă nimic în afară de litera cărții, îi ignorează până la sunarea fatalului clopoțel și pune note mici tuturor, fără să facă vreo distincție între cei točilari și cei inteligenți, între cei leneși și cei harnici. Când ești obligat să-l întrebi ceva, răspunde foarte ceremonios, plin de politețe și de grație, dar conversația se termină imediat, și-l lași din nou singurății sale, să i se odihnească creierul, pe care-l crezi fără nici un gând, să dospească în voie corpul umflat, amator de femei nespălate și de hrană succulentă. Moartea unei surori l-a obligat să crească un băiețel de clasele primare, și este uneori văzut la miezul nopții, umflat, greoi, unsuros, fără vorbă, cu țigara spânzurată de buza groasă, pocnind trotuarul cu cuiele de la cizme și târând după el, pe strada pustie și întunecată, pe băiețelul subțire, galben, diafan, cu pas inegal, care-și trage uneori ciorapii mereu căzuți, prăpădit de tristeță și de nesomn.

Domnul Popovăț... Corp caraghios, diform, legănându-se în mers, cu părul spânzurând în bucle până la umeri, scoborât parcă de pe vreo fotografie veche, când oamenii aveau alt chip și altă modă. Tăcea de obicei, dar dacă-i puneai vreo întrebare, pornea o mulțime de vorbe amestecate, fără sens, repetiri, întrebări și răspunsuri, exclamații, în timp ce te ținea de nasturi cu frica să nu-i scapi. (Domnul Biju pretindea că pe plajă te-ar ține de buric.)

„M-am dus, auzi? să cumpăr, auzi? o carte, unde-ți îndrepti ochii? ” în clasă, înspăimântând

elevii, se pornea, în așteptarea răspunsului, pe spirite, pe ironii, pe aluzii, pe declarații duioase, pe amenințări aprige, pe comparații, pe cuvinte fără sens, hohotind, jeluind, fredonând, și, în același timp, agita mâinile, picioarele, capul cu buclele, toți mușchii feții, toate cutele hainelor, Țopăia la catedră, se rotea pe estradă, dansa prin clasă, ca să termine prin a pune nota ucigătoare, asemeni călăului care, înainte de a slobozi cuțitul, s-ar amuza în fața victimei. Nu suporta nici o intervenție pentru vreun elev căzut la dânsul, nici o rugămintă, nu voia să cunoască pe nimeni, pe nici o rudă, pe nici un prieten, pe nici un nevoiaș, pe nici o excelență politică sau cu altă importanță în târg, căci, între toți dascălii respectabili, gravi, impozanți, oficiali, preocupați de refacerea sufletească a țării, conștienți în fiecare clipă de dezastrele care ne amenință, domnul Popovăț, cu toți zurgălăii care-l înconjurau perpetuu, prin al căror zgomot voia să se convingă că-i mai puțin singur, din punctul de vedere al promoției elevilor, era unul din rarii perfect cinstiți.

Nicolaescu, adresându-se părintelui Bartolomeu:

- Auzi, părinte, Crăciunescu a întrebat dacă e bine să se învețe morala religioasă în școală?

Părintele rămâne îngândurat, probabil că-i trece prin minte toată importanța acestei chestiuni, îi face istoricul din timpurile cele mai vechi și în toate țările. Probabil că-și alege vreun răspuns mai pe înțelesul nostru, al profanilor, din acest subiect așa de complicat, care i-a dat prilejul atâtor meditații dintre cele mai intime. Poate că ezită, tocmai pentru că are prea multe de spus. În sfârșit, părintele Bartolomeu cuvântă:

- Care Crăciunescu?

Gâștele liceului au scăpat printre straturile de flori. Domnul Boiu, asemeni lui Paris, fiul buclucaș al lui Priam, cu bețișorul lui nelipsit, le conduce domol, și „hai, hai”, paternei, și „ga, ga” filial, cu toții se îndreaptă spre coteț.

Domnul Michael Leonard Nicolaescu
Dâmbovitza (se iscălea întreg) , din fruntea junilor,
era probabil omul care se agita cel mai mult. Nu
scăpa o ocazie să nu se indigneze și să nu peroreze
contra dascălilor, contra politicianilor români și
contra lumii întregi. Se împrietenea cu cel pe care
îl hulise ieri, hulea pe acel care îi fusese prieten
ieri, publica, și într-un caz și în celălalt, cu aceeași
trepidație, articole prin foile locale, fără să-și dea
seama de contradicție sau recunoscându-și-o
amical, și astfel dezarmând orice exclamare
ironică și apărându-se cu orice argumente i-ar sta
la îndemână, care se contraziceau și maltratau
logica cea mai îngăduitoare. Și asta o făcea fără
sfială și fără cinism, natural, tinerește, fără ezitări,
fără nici o îndoială care să-i oprească avântul, cu
cea mai desăvârșită lipsă de autocritică. Și astfel,
admiteai, ușor amuzat, dar uneori chiar cu
simpatie, urile și admirațiile sale vehemente, dar
de scurtă durată, trecerile prin cinci partide în timp
de doi ani (scuze: în unele a militat fără să se
înscrie, în altele s-a înscris fără să militeze, în
unele din recunoștință pentru X, în altele din
admirație pentru Y și în altele din răzbunare pentru
Z) , pretutindeni agitându-se, vorbind la orice
ocazie, sosind de altfel, asemeni carabinierilor lui
Offenbach, mereu prea târziu, scârbit și renunțând
„definitiv» ca să se întoarcă la miile de fișe dragi,
ce-l așteptau spre a termina lucrarea de doctorat, și
la urmă, iarăși pornind vijelios, „desigur pentru
ultima oară, cu jurământ solemn». Și sentimentul
care punea întregul motor în funcțiune: ambiția.
Nu planuri mari, scopuri nemăsurate, încercări de
a se lua la întrecere cu iluștrii învingători, ci numai
ciuda când vedea pe vecinul său mai prost ca el
luând un locușor care putea să-i fie lui oferit, sau
dorința ca dintre toți претенденții să fie el ales în
comitete, sau ca reprezentant al liceului la
solemnități, ambiție dezinteresată, căci nicăieri nu
se primea nici un ban. Această ambiție îl făcea să

dea ministerul în judecată, să aibă procese cu unii dascăli; și, dacă era omis dintre examinatorii vreunei comisii, de la vreun examen sau de la bacalaureat, pleca imediat la București, cheltuind mai mult decât ar fi câștigat la acel examen, agitându-se, convingând, întrebuițând trecerea sa pe lângă unele persoane importante, nedomolit până nu izbutea, ca să-și cânte apoi copilărește triumful, să-i umilească pe cei ce l-au săpat, să-și umple pieptul de satisfacție, totul cu zarvă, dar fără răutate, uitând, iertând și iarăși bun prieten.

La conferințele școlare perora o oră ca să se pedepsească elevul pe care dascălii erau înclinați să-l ierte și să se ierte elevul pe care dascălii erau înclinați să-l pedepsească. De reușea, era încântat. (Și reușea totdeauna, căci dascălii pornesc grav conferințele, dar se plictisesc iute și încheie oricum, numai să termine și să plece.) De nu reușea, era abătut, melancolic, dar numai pentru scurtă durată. De altminteri, domnul Nicolaescu era totdeauna amator să vorbească despre orice, conferinția despre istorie, muzică, literatură, și atunci improviza cu ușurință, folosindu-se că vorbea ușor, se ocupa cu un subiect pe care abia îl cunoscuse, cu o oră înainte, pentru care abia avusese timp să frunzărească Larousse-ul. (Și se lăuda de aceasta ca de un merit.) Spunea deseori inexactități, făcând mereu paranteze personale pentru a împlini conferința, întrebuițând persoana întâi surâzător și fără pudicitate, mărturisind că „eu cred» sau „eu nu cred» despre un autor pe care de-abia îl cunoștea, cu o totală lipsă de date, care presupunea lipsa de informații serioase. Iar publicul românesc, a cărui primă caracteristică este superficialitatea, asculta cu plăcere, și era mulțumit că a putut să învețe ceva nou, fără nici o osteneală. Vorbea la orice ocazie, la toate serbările școlare, la vizitele oamenilor mari din București, la toate întrunirile publice - în orașe, apoi la sate - la banchete, la înmormântări, la inaugurări, la puneri

de pietre fundamentale, la festivaluri, în numele lui personal, al dascălilor, al poporului român sau în numele vreunei asociații care te mirai ce legătură putea să aibă cu dânsul. La banchete trebuia să vorbească neapărat. După el, toți dascălii continuau să spuie cuvinte ocazionale, de cea mai lugubră banalitate, gratulându-se reciproc (e drept, cu un ton care presupunea și puțină ironie) , exagerând importanța unor mici evenimente, exemplificându-se ca diriguitori de suflete - când, de cele mai multe ori, în clasă elevii le numără greșelile, le imită ticurile sau urlă de plictiseală. Domnul Nicolaescu constata că mai trebuiește să adauge ceva de prima importanță, nu știa dacă mai poate să cuvânte încă o dată, ezita, privea invidios pe cei care-și așteptau rândul la discurs, discuta cu vecinii, se indigna contra celor care vorbeau prea mult, sublinia toate enormitățile spuse, ca, în sfârșit, să se hotărască și să reînceapă, pe un ton degajat, zâmbitor, temându-se să nu întâlnească vreo privire ostilă și plictisită când va fi văzut din nou perorând, încântat dacă găsea aprobare și dacă atmosfera de la un capăt la altul al mesei era caldă. Reîncepea neapărat în felul acesta: „Domnilor, să mă iertați că vă pun la încercare din nou atenția dumneavoastră, voi fi însă foarte scurt (cuvânt binefăcător, aruncat însă așa de deseori inutil de toți, că indiferent de ceasul pus pe masă, care trebuie să ateste hotărârea nestrămutată a conferențiarului, nu mai prinde) , dar nu pot să nu adaug, continua domnul Nicolaescu, ceva important, pe care atât eu cât și ceilalți conferențieri, cu tot talentul lor, l-am omis»... Și apoi spunea iarăși câteva laude convenționale despre un dascăl de care nu vorbise nimeni, despre vreun ministru sau despre familia regală, și te întrebai de ce, pentru așa de puțin lucru, și-a ostenit fălcile, frământând în gol înainte de a începe și în plin după ce a început, a surâs, a tresărit, s-a zbatut. Dascălii mâncau între timp, se

indignau contra acestei vorbării, își promiteau să-l puie la punct la prima ocazie, dar când domnul Michael Leonard Nicolaescu Dâmbovitza termina, ei de bucurie își uitau plictiseala, aplaudau, ciocneau și beau din toată inima.

Dar cel mai în largul său domnul Nicolaescu se simțea la procesele literare — foarte în gustul publicului din târg - unde era aproape întotdeauna procuror și unde distrugea pe vreun erou al vreunui roman celebru, băga în închisoare încă o dată pe Raskolnikov, o pedepsea fără milă pe Madame Bovary pentru nesocotințele ei, îi arăta datoria strictă de mamă de copii Norei, păpușa lui Ibsen, ca, dacă programul era modificat în ultimul moment de cine știe ce dificultate, să facă el pe avocatul, să se înduioșeze de Raskolnikov, să o purifice pe Madame Bovary și să fugă cu Nora, în timp ce publicul trepida pe scaune, jurații literari înțepeneau grav în fotolii, și domnul avocat Lică Nicolau, prezidentul obicinuit, cu bărbiță, cu nasturi mari de sidef la vestă și cu ghetete scâlciate de bătăături, sub masa prezidențială încerca să-și dezmoștească discret ciolanele.

În afară de aceasta, domnul Nicolaescu e cel mai bun om din lume, își uită supărările, nu poartă ciudă nimănui multă vreme, e în stare de gesturi generoase, nu e anchilozat în anumite ticuri, e entuziast în clasă, și de aceea elevii îl iubesc, e tatăl admirabil al unui copil minunat, și dacă ar vrea să rămâie numai tânăr fără nici o ambiție bătrânească, să cutreiere lumea cu munții și apele fermecate, mulțumind lui Dumnezeu că a împodobit-o pentru noi cu atâta artă și varietate, ar vedea atunci că numai în contemplarea lor și în viața interioară, fără nici o atingere cu umilele zbuciumări ale plebei, poți avea depline satisfacții, îți poți permite orice orgoliu, și s-ar convinge că Moartea cumplită, care ne așteaptă oricând așa de aproape, nu ne permite nici o glumă, nici o ușurință și nici o pierdere de vreme.

Cu toate că tânăr, domnul Nicolaescu avea o mică suită, înaintașul, elevul Wolf, ciupit de vărsat, însărcinat cu vinderea biletelor la vreo tombolă la care domnul Nicolaescu era patron și emisar pe la ziarele locale; domnul Cuțu, viitor popă, cu ocupații neprecise; dascălul Furculiță, popular, gen de pârlit de treabă, care te apostrofa cu „salutare” sau cu prescurtatul „bună”; și apoi tovarășul de zile negre, dascălul Lungeanu. Lung peste măsură și subțire, galben, afabil, blajin, bun la suflet, neîndurându-se să lase vreun corigent, luând din principiu partea oricui, și, cu toată tinerețea, părând bătrân, plin de tabieturi, schimbând țigare după țigare și cafea după cafea, având răbdare, ceremonios cu cei mai în vârstă, a căror insuficiență n-o bănuia, a căror părere mizeră asupra vreunui eveniment mare o lua în serios, o repeta și o da spre exemplificare, nevăzând în preajmă decât „oameni distinși”, „vorbe alese” și „suflete elegante”. Domnul Nicolaescu monologa, în timp ce domnul Lungeanu aproba sau voia să-l potolească, până ce primul se enerva, îl fulgera, scria un articol în care-l înjura fără de nici o rezervă, spunea tuturor că prietenia lor s-a rupt pentru totdeauna; apoi, în târgul cu unica stradă principală, dând mereu unul peste altul, înțelegeau că se plictisesc singuri și reîncepeau vorba ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat (și uitau de altfel că s-a întâmplat ceva) , și apoi îi vedeai iarăși, pentru o vreme, împreună, unul aprins, roș la față, agitat, gesticulând, cotropind cu gura omenirea întreagă, și celălalt rămas cu trei pași în urmă, galben, domol, lent la vorbă, mereu apărând pe cineva.

La examenul de admitere de clasa IV, comisia gravă ca la bacalaureat.

Lungeanu (cu duhul blândeții) : Ascultă, băiete, poți tu să-mi spui ce-a scris Creangă?

Elevul: Creangă a scris poezie.

Lungeanu: Ei, nu-i chiar așa, Creangă n-a scris poezie, dar dacă spuneai că a scris frumos ca o

poezie, era bine. (Și conuună, la urmă, nota 7.)

Borș (la rând, molipsit de blândețea lui Lungeanu) : Ei, băiete, poți tu să-mi spui cum se numește țara noastră?

Elevul: Țara noastră se numește România.

- Bine. Acum să-mi spui mie cum se numește poporul predominant, adică cel mai numeros - fii atent! - care locuiește în România.

- Poporul cel mai numeros care locuiește în România se numește poporul român.

- Și alte popoare mai locuiesc în România?

- Da. Mai sunt ungurii, ovreii, turcii, grecii...

Borș (mulțumit de erudiția elevului, îi oprește perorația cu un gest) : Destul, spune-mi mai bine cu ce seamănă țara pe care noi am numit-o România.

Elevul (spre satisfacția lui Borș, cu care a învățat în cursul anului aceste lucruri subtile) : România seamănă cu o medalie.

Examenul continuă.

La un examen de bacalaureat, președintele, când auzi din ce oraș sunt, a reflectat:

„Trebuie să aveți un profesor admirabil acolo, încă tânăr, coleg cu mine la facultate. Au trecut 15 ani de atunci, nu l-am mai văzut, dar mi-l aduc aminte bine; era cel mai inteligent dintre noi toți, cel mai vioi, cel care înțelegea mai ușor, era nerăbdător să știe tot mai mult, avea totdeauna ceva de remarcat și fără să fie deloc farseur. Mititel, țigan, cu niște ochelari mai mari ca dânsul, în perpetuă agitație, zbatându-se (căci era sărac) să meargă în străinătate, să învețe mai mult, căci nu-l mai putea mulțumi ce găsea aici. Pe atunci era și suplinitor la o școală din București. Mi s-a spus că trepidau băieții de bucurie la lecțiile lui, avea talentul să le întrețină vecinic curiozitatea, să fie mereu glumeț cu ei (dar de bună calitate), camarad, inventiv, niciodată monoton sau plictisitor. Asta nu-l împiedica să fie față de leneși foarte strict, să nu admită nici o complezență și

nici o intervenție la sfârșitul anului. Vorbesc de domnul Marcu. ”

De domnul Marcu îmi vorbea! Și eu, care eram convins că face vreo confuzie, dar îl lăsam să vorbească fiindcă mă îndrăgostisem de portretul improvizat. Vra să zică așa era domnul Marcu în tinerețe!

Acum domnul Marcu e un om între două vârste, s-a îngrășat, are bărbie și burtă, ochelarii, la forma lui nouă, nu mai par așa de importanți, poartă totdeauna umbrelă și, cum e bolnăvicios, se păzește mereu de curenți. Face politică, a schimbat vreo două partide, a fost chiar director la un internat, sub un regim amic, unde a trebuit să numere locurile băieților și porția de hrană. Cu toate că acum ar fi în stare, n-are curajul să meargă în străinătate, căci nu poate, ca odinioară, să trăiască oricum, are mici tabieturi, greutate familiale, spaimă înaintea unei hotărâri prea deosebită de viața zilnică, și a luat obiceiul dascălior de a se consola cu: „las’ la anul”.

Când aude de ceva în legătură cu preocupările sale de odinioară, îi sclipesc ochii, dar pentru scurtă durată, căci nu mai este în curent, nu mai știe să continue în detaliu, și apoi, nici n-are curajul să întrerupă gluma și reflecția imbecilă a vreunuia din preajmă, care schimbă sensul conversației.

În cancelarie ia parte la discuțiile cele mai zadarnice, face, ca și ceilalți, spirite umile, când explică ceva caută aprobarea oricui și se mulțumește cu ea, nu se revoltă niciodată, nu-i vine să țipe de viața de acolo, care se scurge mediocru și cu mici combinații. Îl interesează orice schimbare politică din târg, îl vezi bucurându-se când reușește vreun tovarăș, îi e ciudă când reușește un dușman. În clasă se ocupă, dar fără frenezie, plictisit de fleacurile pe care trebuie să le explice, și la sfârșitul anului lasă corigenți pe câțiva nevolnici, dacă nu e rugat pentru cineva în

mod special, și se mulțumește, când face favoruri, pentru liniștea lui sufletească, de care are încă nevoie, cu teoria care salvează scrupulele tuturor dascălilor: „Notele sunt, în definitiv, așa de arbitrar! ” Totul, însă [fără] excесе, căci n-ar fi fost în stare de nici o faptă vădit nepermisă - cum făcea popa Bartolomeu, de pildă, care, când a fost director, în urma intervențiilor, a schimbat situațiile elevilor chiar după ce fuseseră afișate, reflectând către secretar și minunându-se de propria-i ispravă: „Știu că am făcut-o lată! ”

Căci pe domnul Marcu l-am găsit în mijlocul drumului, el n-a admis decât pe jumătate toate complezențele față de ceilalți și n-a renunțat decât pe jumătate la idealul său din tinerețe. Dar fiecare an îi va contura forma lui nouă, îl va îngroșa, îi va înmulți tabieturile, îl va deprinde cu mediul mediocru, îl va face să repete, de data aceasta complet ridicol: „Las' la anul”. Și, gândindu-mă la domnul Marcu, m-a cuprins o nespusă milă de toți aceia (și mi-e groază pentru mine) care pornesc vijelios să transforme lumea, și apoi, încet-încet, admit orice, suportă orice, își tocesc spiritul critic, îmbătrânesc, capătă tabieturi, nu mai sunt în curent, nu se mai ocupă în școală, căci totul li se pare prea ușor, nici generos în afară de școală, căci totul li se pare prea greu, victime ale mediului înconjurător - în țara aceasta, în care nu-i nici o dreptate, în care tembelismul ne face să suportăm pe orice caraghios ajuns în locuri importante, revoltându-ne, dar pentru scurtă vreme, mulțumindu-ne să numărăm prostiile spuse și făcute, să apostrofăm între patru pereți necinstea, și, suprema noastră tragedie, fiind inteligenți, să vedem clar ce se petrece cu noi.

La restaurantul unde luam masa de obicei, urmăream cu curiozitate un alt client, și el obicinuit acolo. Stranie apariție.

Avea poate vreo 40 de ani, dar era nemaivăzut de mic, de slab, numai câteva oase, care și le mișca

fără încetare, în diferite ticuri. Ce atrăgea mai ales atenția era galbenul feței, galben de cadavru. Apariție antipatică de altfel, n-aș fi avut curajul să mă apropiu prea mult, căci ochii sclipeau straniu, gesturile îi erau neobișnuite, avea un surâs care lăsa să i se vadă dinții lați și despărțiți și da în total o impresie de rânced. Discutam de el întotdeauna cu amicul meu Paul, care mă întovărășea la masă.

- O fi eteroman.

- Poate numai o simplă gălbenare.

- Dar nu vezi ce prăpădită e toată ființa lui?

- Poate că e grav, poate că numai exagerăm.

Într-o zi, băieții din clasa VII fură duși de profesorul lor de igienă să asiste la disecția unui cadavru. Pe masa de disecție au găsit pe partenerul meu de la restaurant, pe care nu-l mai văzusem în ultimele zile. Abia atunci l-am identificat: profesorul de franceză de la școala normală, Musset. N-a găsit doctorul în el nimica să nu fi fost putred.

Singur la capătul lumii... Ce cumplită tragedie s-o fi abătut la el în țară de a fugi la capătul lumii? Cum de nu se va fi înspăimântat de atâta singurătate? De ce o fi preferat viața atât de departe, printre străinii care nu puteau să-l aline? Mi s-a povestit că unii voiau să-l invite și să-l domolească, dar el găsea totdeauna un pretext ca să refuze. Tragedia lui nu este un rezultat al imaginației sau al melancoliei mele. Dacă formele tuturor frământărilor mele nu sunt identice cu observațiile mele, în orice caz, prezența acestora, profunde și jalnice, este sigură. Ca adâncurile mării, pe care o exprimăm, șubred, numai cu culori.

Lângă mine lua masa în fiecare zi un cadavru, și eu aveam îndoieli. Am căutat să iau detalii de la chelnerul care ne servea pe amândoi, dar n-a fost posibil. Chelnerul explica ridicol, încerca păreri personale, discuta cu șervetul pe braț, era încântat că stam de vorbă cu el, și n-am găsit în frazele lui

nici un cuvânt cât de umil care să vibreze uman.

Nu știam cum să-l fac să termine. Dar la urmă m-am uitat brusc la el și m-am cutremurat de înfățișarea lui, la care nu fusesem niciodată atent: era mic și slab, fața galbenă de cadavru, dinții lați și rari, impresie de rânced. În clipa aceea semăna cu celălalt.

Acum Musset odihnește potolit printre străini, la capătul lumii. Odihnește? Ce-o mai fi rămas din trupul lui așa de prăpădit, chiar după câteva luni de hrană la praznicul viermilor flămânzi?

Dascăli mulți în cancelarie. Fiecare monologhează în felul său. Directorul vorbește despre disciplina elevilor. Subdirectorul Boiu, despre straturile cu flori. Nicolaescu, despre Ateneul central. Popa Bartolomeu savurează o țigare. Berechet explică o nouă descoperire filologică. Frunză istorisește sistemul pe care-l întrebuințează pentru ca să descopere elevii la cinematograful Ion Dîcea tace răzvrătit, Borș tace împăcat. Lungeanu aprobă pe fiecare în parte. Ventilatorul, în funcțiune. Pe perete, pozele miniștrilor de instrucție își surâd. Apare Adolf Țicovici, și apariția sa îi unește pe toți. I se cere să povestească ceva. Încep pornografiile în legătură cu P. J. B. Dascălii râd cu poftă, chiar dacă spiritele se repetă. Apare și Guță, la butonieră cu o floare șterpelită de pe straturile domnului Boiu.

- O să vă spun o noutate.
- Dă-i drumul.
- Ionescu a căzut cu aeroplanul și a murit.
- Care Ionescu?
- Profesorul de gimnastică al liceului.

Într-adevăr, aviatorul Ionescu era și profesor la noi.

O clipă de tăcere, apoi directorul:

- Iarăși o glumă de a ghiujului bătrân.

Dascălii încep să râdă, dar fruntea lui Guță nu se destinde ca de obicei.

- De data aceasta e foarte serios. (Și începe să

povestească, în ascultarea serioasă a dascălilor, și sub povestirea sa se simt ascunse două sentimente: consternarea, dar și satisfacția de a anunța, el cel dintâi, vestea.)

În sfârșit în cameră se aude:

Borș: I-auzi, domnule!

Lungeanu: Săracul!

Popa Bartolomeu: Dumnezeu să-l ierte!

Directorul: Trebuie să dăm o coroană din partea liceului.

Nicolaescu: Eu pot vorbi din partea Ateneului central.

Frunză: Aseară l-am văzut. Părea un om fericit.

Nicolaescu: Făcea numai impresia. Acum câteva zile îmi povestea ce amenințate sunt zilele aviatorului.

Lungeanu: Așa! (Grav.) Vra să zică, își presimțea moartea!

Popa Bartolomeu: L-am văzut pe domnul Dicea cu el pe stradă azi-dimineață. Ce spunea?

(Toată lumea așteaptă ceva senzațional.)

Dicea (jenat că e scos din umbră) : Nimic interesant, m-a condus până la liceu.

Nicolaescu (bănuit) : Și nu ți-a spus nimic?

Dicea: Nimic.

Nicolaescu (dramatic) : Domnul Dicea e probabil ultimul profesor cu care a vorbit Ionescu!

Dicea: I-am dat umbrela ca să meargă acasă, căci ploua.

Borș (spiritual) : Te pomenești că s-a. suit în aeroplan cu umbrela dumitale!

(Început de râs, dar directorul intervine.)

Directorul: Mai lăsați gura! A fost un om de treabă!

Lungeanu: Foarte de treabă!

Nicolaescu (cu reticențe) : Da... de treabă... Dar toți oamenii sunt mai mult sau mai puțin de treabă.

Berechet: Ignorant. Nu se spune „sânt”, ci „sunt”.

(Bătrân de tot, atât îi sugerează ideea morții.)

Lungeanu: Nu te știam om rău.

Nicolaescu: Nu-s rău, dar vreau să caracterizez exact. Și, ca probă că nu-s rău, o să vorbesc despre el la Ateneul central.

Boiu (reflectează) : Ce e viață, domnule!

Popa Bartolomeu: Ce-i, cucoane? Ți-ai adus aminte de reumatisme?

(Se surâde.)

Boiu: Nu, dar mă gândesc câte forme are și moartea. Uneori te seceră pe neașteptate, alteori te lasă să te chinui. Tatăl meu a murit fără să știe doctorii ce are. Când i-au făcut autopsia, i-au găsit inima așa de mare (cu mândrie) , cum nu s-a mai văzut în știința medicală!

(Și simți că la fel exagerase și la fel se mândrise chiar a doua zi după înmormântare.)

Popa Bartolomeu: Trebuie să trimitem elevii la biserică.

Borș: Așa să facem. Dar să mai schimbăm vorba. Eu știu una: morții cu morții și viii cu viii.

Nicolaescu (jumătate ironic) : Dumneata totdeauna ai fost un filozof.

Intru în clasa mea... Băieții știu tot: toate verbele neregulate, toate cuvintele, povestesc în franțuzește, scriu dicteul aproape fără greșală. Ca recompensă, le făgăduiesc o poveste. Ce bucurie, care trece ca un curent electric prin toată clasa! Ochii se fac mari, mâinele se cumițesc, sufletele vibrează.

- A fost odată o prințesă frumoasă și bună.

Prințul o iubea, băiețelul ei îi sta vecinic în preajmă să-l mângâie, oamenii de curte o respectau și nu-i ieșeau din vorbă. Castelul ei semeț se ridica la capătul munților, care se luau la întrecere să se înalțe, și pădurile lor curgeau ca apele. Împrejurul castelului, mii de flori de toate culorile, cu toate parfumurile cele mai de preț. Prințesa era fericită, dar Dumnezeu a avut alte planuri cu dânsa. O boală năprasnică îi luă viața. Îndată ce a murit,

îngerul Gabriel a venit și i-a luat sufletul să i-l ducă în rai, așa cum trebuia să facă, deoarece ducea cu el sufletul unei prințese așa de bună și de frumoasă. Au trecut printr-o câmpie minunată, cu flori cum ochiul omului n-a mai văzut. Îngerul Gabriel zise: „Vezi tu florile acestea? Pentru că ai fost așa de bună, toate vor fi ale tale». Dar prințesa răspunse: „Sunt frumoase florile, dar pe pământ prințul se zbate și nu poate trăi fără mine, băiețelul plânge după mama lui și florile mele neîngrijite se veștejesc. Lasă-mă să mă întorc. »

Și au mers până au dat de o poartă de aur. Acolo îngerul Gabriel i-a întins o cupă. „Bea apă fermecată, vei uita tot ce a fost pe pământ, și apoi vom intra în preajma Domnului, printre îngeri și sfinți, în țara vecinic fericită. » Dar prințesa a scăpat cupa din mână, apa fermecată s-a răspândit, iar jeliurile au reînceput. „Nici prințul, nici băiatul, nici oamenii de curte, nici florile nu pot trăi fără mine. Lasă-mă să mă întorc. » Când a văzut îngerul atâtea lacrimi, s-a înduioșat și a zis: „Bine, te vei întoarce, ai fost așa de bună, încât îți voi împlini voia aceasta, cu toate că nimeni nu s-a mai întors până acum. » Și a condus-o înapoi la castel. Acolo o surpriză o aștepta. Florile erau mai proaspete ca niciodată. Pe băiețel l-a găsit în fugă după fluturi, și abia a avut timp s-o sărute. Iar în salon prințul vorbea prietenește unei alte femei. Și atunci prințesa a plecat iarăși cu îngerul Gabriel printre florile minunate, până la poarta de aur, și acolo a băut toată apa fermecată. Apoi a intrat printre sfinți. »

Elevii stau tăcuți câteva clipe. Melinte s-a posomorât. Iliuță lăcrămează de tristețe pentru prințesă.

- Nu e bine să se întoarcă morții.

Grünberg Marcel apare la ușă:

- Ați auzit, domnul Ionescu a căzut cu aeroplanul și a murit!

Un fior. De fapt, atmosfera dinainte care se

prelungeste. Ionel Melinte e tot posomorât, și Iliuță amestecă lacrimile pentru prințesă și pentru domnul Ionescu.

Într-un colț al clasei, sub icoana cu chipul lui Isus, mingea mare de fotbal (cum vor putea-o manevra micuții elevi de clasa doua?) așteaptă încă ora de gimnastică.

Înmormântarea a avut loc după două zile, cu muzică militară și discursuri, cu soldați, cu elevi, cu profesori și, deoarece picura, cu umbrele multe. Până la cimitir numai Ion Dicea a ajuns. Seara, norii se împrăștiaseră, pe seninul magnific luna evolua misterioasă, presărând lumini și umbre. Pe o bancă din grădina publică l-am văzut pe domnul Popică, îngândurat, melancolic.

- La ce gândești, domnule Popică?

- Mă gândesc că dacă ar fi fost cu aeroplanul meu, bietul Ionescu n-ar fi căzut!

Într-o seară, nemțisorul Fritz, expansiv, ne propuse, mie și lui Dicea:

- Haidem la „Alcazar”! Bineînțeles, Dicea a refuzat:

- Nu merg pentru nimic în lume! Dar Fritz l-a ambiționat:

- Protestezi ca și cum n-ai mai fi fost niciodată acolo!... Acest argument l-a înmuiat mult, căci tandrul Dicea n-ar fi voit să se creadă cine știe ce lucruri rele despre dânsul și să se îndoiască cineva că ar fi un vajnic reprezentant al

Macedoniei. Totuși, pentru ca să se hotărască, a trebuit o perorație întreagă, bătând cu toții trotuarul în fața unui felinar roșu. De altfel, mergeam numai ca tovarăși ai lui Fritz, pe care aveam să-l așteptăm în antret, și din curiozitate pentru obiceiurile târgului. Târziu, am izbuut să-l împingem pe Dicea pe scări. După cum decisesem, Fritz a dispărut cu oacheșa Lola, Dicea s-a strâns într-un colț, iar eu am început o discuție stângace și ridicolă, prin care mă sforțam să descopăr în Suzeta cine știe ce tragedie (gen rusesc) , și

întrebările mele o făceau să caște. Fritz a reapărut iute, și din urmă Lola îl lăuda: „Strașnic om! » încă vreo două vorbe, un „servus» al lui Fritz, un „bonsoir” al Lolei, și la plecare descoperirăm cu surprindere dispariția lui Dicea. Credeam că a plecat, dar „șeful» ne anunță, arătând o ușă: „E cu Suzeta». Ce exclamare din partea noastră! Vra să zică, după atâtea ezitări, această hotărâre prodigioasă! Ce ciudat om era venerabilul nostru prieten! L-am așteptat, dar el întârzia. Expeditivul Fritz, la fiecare minut, era mai mirat. Și timpul trecea mereu. Am început să chemăm pe Dicea discret, apoi mai tare. La urmă, plictisit și în același timp curios, Fritz s-a dus și a deschis ușa cu pricina. Înăuntru am descoperit scena cea mai minunată, cu atât mai proaspătă cu cât se petrecea într-un local murdar:

La o măsuță, Dicea, cu pardesiul tot pe el, cu umbrela rezemată de un picior, și Suzeta, umilă femeie, beau cafea. Descoperiseră că amândoi sunt macedoneni, și în dialectul macedonean își aminteau de țara lor de departe...

Prietenul dascălilor, domnul avocat Moșinschi, pe vremuri profesor.

Domnul Moșinschi... Impozant, profil roman, îngrășat cu vârsta, dar încă destul de proporționat, extrem de politicos cu toată lumea, și politețea cea mai nuanțată, prea bine mânuită ca s-o poți bănuși de falsă (neavând nimic din iritantele întrebări ale vânzătoarelor franceze) , prea armonioasă și îndreptată prea identic spre toți ca s-o bănuiești adevărată. Orice i s-ar spune e important, are răbdare să asculte până la capăt, pune și el întrebări, se bucură sau se întristează cu tine, dar totul în cadențe măsurate. Duce orice discuție, cerând umil detalii interlocutorului, a auzit de ocupațiile tale, le urmărește cu extrem de multă curiozitate, regretă că nu ți-a citit încă volumul, dar așteaptă vacanța ca să aibă libertatea unei meditații mai profunde; n-a putut asista la

conferința ta pentru că a fost reținut de o chestiune excesiv de importantă.

„Nu, serios, domnule profesor, n-ai putea să mai ții conferința o dată? ” Și-ți spune așa de onctuos „domnule profesor”, că te crezi cel puțin universitar la Sorbona. Apoi continuă: „Cunosc atâta lume care regretă că n-a putut asista! ”

Și zâmbetul său fin, nuanțat, sinuos, care-i flutură mereu pe buze! E conferențiarul târgului, ce-l ascultă cu precădere, îi gustă tonul degajat și totuși armonios, micile mărturisiri anume făcute, varietatea subiectelor, modestia prefăcută, ușoarele melancolii, gradațiile în perorație combinate cu artă, exploziile de entuziasm care-i mișcă, parcă fără voie, silueta ponderată și după aceste clipe, oboselile nu lipsite complet de transpirație, plasate și ele cu băgare de seamă la capătul aplauzelor publicului. Și e suficient, la conferințe, gestul cel mai mic al acestui înalt personaj, o mână ridicată în aer, jumătate amical, jumătate glumeț, cu care întovărășește pe „doamnelor și domnilor”, spus și el cu un timbru care dă a înțelege „că-i arhiplictisit de această formulă banală, dar că o întrebuințează neavând ce face”; și e suficient să dea din fața mesei scaunul la o parte și să vorbească tinerește, din picioare, sau să îndepărteze singur (fără ajutorul unui sclav) paharul din față, ca atmosfera familiară să fie complet înfăptuită și câteva conife din elita târgului să și savureze, Să întredeschidă ușurel gura, să-și palpate nările de interes, să înainteze capul și o parte din bust, să rezime în neștire mâna pe marginea spetezei scaunului din față, să se uite una la alta cu înțelesuri și să exclame: „Il n'y a que lui pour faire ça». Și vor continua cu această admirație, surâzând inteligent la toate aluziile domnului Moșinschi, aprobându-i toate curajurile, căci el știe să nu întrecă niciodată limita și să scandalizeze, în timp ce, în atmosfera parfumată, circulă la braț, întocmai ca în paradis, sau pe

pereții unui așezământ cultural, gingașul Rafael și vulcanicul Michelangelo, angelicul Mozart și impetuosul Beethoven, energicul Corneille și tandrul Racine, și apoi Pasteur, Eminescu și Platon. Pentru toate aceste merite concetățenii i-au găsit o formulă pe care i-o aplică grav ori de câte ori un nou-venit cere relații: „Moșinschi este un om cu adevărat occidental». Dar odată l-am văzut, ieșise de la teatru, îl surprinsese miezul nopții și se credea singur. Căscă fără să aibă grijă să-și ducă mâna aristocratică la gură, târa ușor picioarele, îi cădeau obrazii, bărbia și pleoapele de grăscian care îmbătrânește, și mi-am dat seama cum trebuie să fie în intimitate acest om care în public face eforturi să pară zvelt, proaspăt, vecinic zâmbitor și amabil, rubedenie directă a ducesei de Guermantes scoborâtă la bălțile Dunării.

În cancelarie, profesorii adunați ca să discute noile orientări ale Ateneului Central. S-au adunat puțini. Se așteaptă mult peste ora anunțată, dar inutil. Împrejurul mesei, domnii Moșinschi, Borș, Nicolaescu, Lungeanu, părintele Bartolomeu. Se protestează contra absențelor, cu ocazia unei chestiuni așa de importante pentru târg.

(A. C. = asociația nesperioasă, unde foarte puțini nu sunt superficiali, unde vorbește cine vrea, fără nici o pregătire, se improvizează la întâmplare, în fața unui public lipsit de orice simț critic.) În sfârșit, se începe. Domnul Nicolaescu, fostul președinte (uneori se intitulează chiar rector) , explică tot ce a făcut cât a fost în funcțiune: s-au ținut 90 de conferințe, 15 procese literare, 30 de conferințe la cele 8 atenee care mai sunt în târg, s-a tipărit un număr din revista locală Suflet nou, unde au scris dascălii „amintiri din copilărie”. Apoi domnul Nicolaescu e reales președinte. Se încep discuțiile asupra programului.

Lungeanu: Eu voi vorbi despre Eminescu.

Moșinschi: Foarte interesant, domnule profesor. Să-ți alegi o zi astfel ca să pot veni și eu.

Lungeanu (se prinde, caută în notes) : Vinerea vă convine?

Nicolaescu: Vezi că despre Eminescu voiam să vorbesc eu...

Lungeanu (bun totdeauna) : Renunț atunci...

Nicolaescu: Nu e nevoie... Dar dumneata, domnule Moșinschi?

Moșinschi: Eu despre artă.

(Nicolaescu are impresia că voia el să vorbească despre artă.)

Borș: Vorbește dumneata despre Napoleon.

Nicolaescu (e umilit, căci i se pare subiectul prea banal; îi vine o idee și o lansează) : Eu voi face prelegerile muzicale.

Moșinschi (în curent cu mișcarea mondială) : Tocmai voiam să vă atrag atenția că în curând o să se sărbătorească un centenar important: al lui Bizet.

Borș: Cine-i ăla Bizet?

Moșinschi (amabil) : Autorul lui Carmen. Un tip foarte interesant, domnule profesor.

Nicolaescu (președinte, deci se sesizează) : Da, tocmai mă gândeam. Cine va vorbi despre Bizet? Tu, Lungeanu?

Lungeanu: Vezi că eu nu cunosc...

Nicolaescu: Ce, n-ai văzut Carmen la operă?

Lungeanu: Nu mai țin minte.

Borș: Carmen am văzut-o eu. (Fredonează Aria toreadorului.)

Nicolaescu: Vorbește dumneata atunci.

Borș (modest) : Să vorbească profesorul specialist. Domnul Lungeanu, că-i profesor de literatură.

Lungeanu: Eu o să vorbesc mai bine despre Beethoven. Nicolaescu (se sacrifică) : Bine, voi vorbi eu despre Bizet. Aveți cărți?

Moșinschi: Este în Larousse suficient. N-ai nevoie decât de 20 minute. Punem pentru la urmă pe maestrul Dușu să organizeze o mică producție.

Borș: Eu atunci o să vorbesc despre poli.

Nicolaescu (încântat de auspiciile sub care se deschide Ateneul Central) : Foarte bine!

Borș: Așa, domnule! Să facem puțină cultură! Românii sunt deștepți, dar au un mare defect: NU CITEȘTE!

Conferențiază domnul Moșinschi. Atmosfera, diafană. Lume aleasă, mai ales cucoane, și așa de multă, că în amfiteatrul mic și îngust a trebuit să se aducă scaune suplimentare. Apare, cu o mică întârziere, domnul Moșinschi. Găsește, la locul de onoare, pe banca din față, o serie de dascăli, cărora le dă mâna cu căldură, le surâde și, ca o excelență veritabilă, găsește pentru fiecare câte o vorbă. „A! Domnul profesor Borș! Ce onoare! Vă rog să-mi scuzați întârzierea. A! și părintele Bartolomeu! Binecuvântează, părinte. Într-adevăr sunt copleșit... ”

Sosește în sfârșit la masă. Aplauzele se aprind din nou. Domnul Moșinschi salută ușurel și zâmbitor. Apoi răsfoiește niște hârtii. Caută ceva și nu găsește. Publicul așteaptă, iar domnul Moșinschi ia brusc o hotărâre superbă: cu o mică strâmbătură de copil răsfățat, pune din nou foile în buzunar (publicul feminin surâde amuzat) și începe degajat: „Doamnelor și domnilor”...

Stau într-un colț, alături de amicul meu Paul. L-am hotărât să vie cu mine, cu toate că, știindu-l cât e de vajnic, mi-e frică să nu explodeze. Se va mulțumi să comenteze tot timpul lângă mine, făcând paranteze după fiecare frază a domnului Moșinschi, spre stupefacția celor din preajma noastră, care-l aud uneori și nu știu ce să creadă de aceste reflexii despre un conferințiar gustat de ei fără îndoieli, de ani de zile. Domnul Moșinschi începe azi o serie de conferințe, puse toate la adăpostul titlului grandios: Despre artă. Deci spațiu. Putem vorbi și asculta o viață întreagă. Vom trece în revistă sculptura, arhitectura, pictura, dansul, muzica, literatura etc., în toate secolele și la toate popoarele. Am gâfâit de pe acum de

drumul care o să trebuiască să-l facem. Domnul Moșinschi începe modest, familiar, interpret umil al unei ilustre religiuni.

- Doamnelor și domnilor, dacă mi-am luat acest subiect așa de important, nu m-am gândit să fac paradă în fața domniilor-voastre, să vă vorbesc, de exemplu, de pictorul Lancret, din secolul XVII („al XVIII”, protestează la urechile mele Paul) , sau despre alții pe care nu-i cunoașteți și (condescendent) pe care poate nici eu nu-i cunosc. N-o să vă detailez pe Wagner, acel titan, cu operele lui magnifice, unde sunt pagini care dau beții, dar unde sunt și atât de multe părți - de ce n-am mărturisi-o cinsti? - obositoare și confuze, greu de priceput pentru un spirit latin. („Bietul, reflectează Paul, nu-și ia seama ce ușor e, pentru un cunoscător de muzică, să înțeleagă pe Wagner, rând cu rând. ») Căci, orice s-ar spune, Wagner n-are multe melodii („Vax”, spune Paul) , indiferent dacă trilogia lui ar fi compusă din trei veritabile capodopere (în trecere, erudit) , bineînțeles, întâi prefăta Aurul Rinului; apoi Siegfried, Walkyria, și (își permite să citeze chiar în nemțește, cu toate că nu vrea să facă paradă față de public, așa cunoaște subiectul de bine, studiat chiar la sursă) Goterdammerung. (Publicul admiră copleșit. Din toată sala, numai Paul reflectează: „întâi vine Walkyria și apoi Siegfried. «)

Doamnelor și domnilor, un mare filozof chinez, al cărui nume nu vi-l mai spun, căci ar fi inutil, zice: „Arta esie a ei”. (Se aude vocea gravă a popii Bartolomeu: „Bine a zis”. „Poc”, face Paul.) într-adevăr...

Și domnul Moșinschi continuă armonios, surâzător, afabil, în timp ce, invizibile, dar a căror prezență e incontestabilă, cele nouă muze îl acompaniază.

Îi sugerez lui Paul reflexia: „E un veritabil Apollo, gol, cu aureolă și cu chitară”... „Și cu burta cu falduri”, face necruțătorul Paul.

Domnul Moșinschi evoluează printre oamenii celebri, printre tablourile vestite, printre obiectele de preț. Își formează un decor spiritual, care să-i încadreze ființa profilată - vai! - numai pe zidul gol, înfrumusețat doar de domnul director cu un carton pe care scrie mare: Te naști poet și om de treabă! Acum e la o paralelă între Corneille și Racine, acum la Velasquez, acum la Debussy. Ca un fluture din floare în floare după polen, așa e de neobosit în preajma exemplarelor artistice, de unde știe să-și extragă exact nectarul spiritual. Și, ca să arăte că-i în curent și cu contemporanii, citează și pe Stravinski. („Mii de bombe! » exclamă Paul.) Totuși este, în general, împotriva contemporanilor, căci, „unde ești tu, Beethoven? ” („De-ar fi trăit pe timpul lui Beethoven, mult l-ar mai fi cunoscut! », îmi șoptește amicul meu.) Domnul Moșinschi continuă, și Paul renunță să mai corijeze, se mulțumește doar cu interjecții, cu apostrofe sau cu câte-un cuvânt vulgar, dar bine plasat. Paul nu este niciodată vulgar, însă în fața atâtor inexactități, termeni vagi, superficialitate, toate spuse cu infinită grație, nuanțe, mici gesturi de copil răsfățat al publicului, vrea să fie un antidot.

Domnul Moșinschi se încălzește încet-încet, cum n-are obiceiul decât la zile mari. I se pare publicul subjugat, e încântat de ce vorbește, e victima propriilor lui vorbe, e transfigurat. Și, în sfârșit, punctul culminant al ședinței se înfăptuiește.

Domnul Moșinschi nu mai păstrează nici o discreție asupra emoțiilor lui cele mai intime. Totul trebuie să se termine, în conferința-introducere, într-o reunire a tuturor ramurilor artei și într-o delectare a tuturor simțurilor în același timp.

- Și știți dumneavoastră, doamnelor și domnilor, când am fost cel mai fericit în viața mea? („Sunt chiar curios”, îmi suflă Paul.) Eram la Paris („Bravo”) , tânăr („ Vous, l’êtes, seigneur”) , apăruse luna („Tiens! ”}, lângă mine, o femeie

frumoasă („Pas possible! ”) cânta Sonata lunii a lui Beethoven. Și, în același timp, un prieten care declama admirabil spunea versuri din Eminescu. („Mai lipsea cineva să-l caute în cap! »)

Când termină, se aplaudă vehement, și câteva cucoane vin să-l felicite. Domnul Moșinschi e câteva clipe copleșit. Apoi își revine, surâde, mulțumește, protestează:

- Eu n-am spus decât lucruri umile, dar e drept că subiectul este prodigios.

Apoi dă mâna din nou la toți dascălii, are pentru fiecare o vorbă amabilă, și, înainte de a dispărea, mai adaugă o dată tuturor un „Am onoare, domnilor profesori”...

- A fost bine, zice Lungeanu.

- Ei! aproape fluieră Nicolaescu.

În ziua anunțată pentru conferința despre Beethoven, Lungeanu se îmbolnăvește ușor și a trebuit să fie înlocuit.

Bineînțeles, s-a găsit imediat unul dintre dascăli care, fără să cunoască nici o frază muzicală din Beethoven, să frunzărească

Larousse-ul și apoi să vorbească. Lungeanu însă preparase, citise câteva cărți, mersese pe la prietenii care aveau la patefon vreuna din cele nouă simfonii. Nu voia să renunțe la munca lui, și cum, după părerea tuturor, Beethoven putea permite chiar două conferințe, Lungeanu își ținu și el conferința, „cu totul din alt punct de vedere», după cum a anunțat.

Blândul Lungeanu a făcut, mai întâi, o sumară biografie; a insistat asupra bunătății excesive a lui Beethoven. De l-a găsit uneori pervers, i-a luat apărarea. Mereu fraze care începeau cu „ce era el de vină dacă»... Apoi a început discuția asupra operelor. De fapt, n-a vorbit decât despre simfoniile I și II. Făcea impresia că se pornise la studiu cu băgare de seamă, dar că, după Simfonia doua, obosise. Și mai ales, asupra simfoniei și-a îndreptat „punctul de vedere personal”. Așa, prima

temă a părții I i-a sugerat o asemănare cu „Alecsandri al nostru”, andantele avea ceva câmpenesc în genul lui Coșbuc, iar când auzi partea III ai impresia că vezi toate căruțele cu boi ale lui Grigorescu, conduse de „țărani noștri vecinic voioși”. Pentru sfârșit, ca să impresioneze auditoriul și să suplinească vorbirea lui prea domoală, fără consistență, fără vibrație, a trecut iarăși la biografie și a detaliat moartea tristă a lui Beethoven. Moarte năprasnică, nemiloasă, care l-a doborât cum doboară securea, în pădurea profundă, stejarul cel mai vânos. Și ca să fie mai bine înțeles de publicul românesc, și ca să arate că e liberal fidel, a comparat moartea lui Beethoven cu moartea celui alt stejar, răpus de altă secure nemiloasă, și anume, a lui Ionel Brătianu.

S-a aplaudat. Îl credeam pe bunul Lungeanu mulțumit, dar a venit spre mine deprimat:

- Ai băgat de seamă ce am pățit?

Ce-o fi pățit? A uitat să vorbească despre Sonata luni? Sau de Patetica? Sau de Apassionata? Sau de Op. 31 no. 2? Sau de Sonata Kreutzer? Sau de vreun cvartet? Sau de simfoniile III, V, IX? Nu, altul era motivul consternării domnului Lungeanu:

- Am uitat să spun că era surd.

- *

Totul a durat 20 de minute. A urmat apoi o mică producție muzicală (la un pian stricat, pus la dispoziție grațios de domnul Duțu, pentru 1000 lei)

Program: Für Elise, și, cum publicul bisa, Traümerlei de Schumann... Domnul Nicolaescu, entuziasmat de ședință, a mulțumit, „pe scurt”, conferențiarului și interpretei.

- Doamnelor și domnilor, să mă scuzați, dar după o seară așa de minunată petrecută împreună, nu mă pot opri să nu adaog câteva cuvinte - foarte puține — vă făgăduiesc. Trebuie să mulțumesc mai întâi domnului Lungeanu... apoi domnișoarei Solomon... Într-adevăr, doamnelor și domnilor,

Beethoven... etc.

La urmă, dascălii au pornit-o melancolici pe ulița pustie, sub luna magnifică...

- A! Și domnul Borș conferențiază la Ateneul Central. Despre ce?

- Despre poli.

- Și ce spune?

- Lucruri foarte interesante și inedite. Că sunt doi poli, Nord și Sud; că se găsesc acolo urși albi, foci și pescăruși; că urșii albi seamănă cu urșii noștri, numai că sunt albi; și că pescărușii sunt niște păsări albe-cenușii, care din când în când mănâncă, din când în când zboară, și din când în când fac K. K...

Există, în limba română, anumite expresii care exasperează, căci calchiază perfect unele stări sufletești de care, ca urmași ai Romei, nu suntem deloc mândri, recunoscând influențe orientale.

În frenezia mea juvenilă de a ridica nivelul claselor, încercam să caut ajutor la părintele Bartolomeu. Părintele, prin meseria lui, trebuia să fie mereu preocupat de purificarea oamenilor.

- Părinte, elevii mint, fac incorectitudini, copiază. Obiceiul copiatului, în străinătate aspru pedepsit și la noi lăsat în voie, înfățișează, de pe acum, moravurile lor viitoare. Profesorii, în general, sunt prea distanțați de ei, prea puțin prieteni. De altfel, profesorii fac veșnic nedreptăți, și exemplul pe care îl dau e dezastruos. Astfel, copiii cresc fără de nici o educație sufletească.

Dar la toate tentativele de a-l neliniști de soarta copiilor, părintele Bartolomeu îmi răspundea inexorabil:

- Ce să-i faci?!

Domnul Boiu mă întâmpina cu altă vorbă. Îl găseam în curtea liceului, dimineata, la opt. Eram pipernicit, cu obrazul galben și tras, cu ticuri după o noapte de nesomn în care mă chinuisem, mă torturase imaginea morții, citisem pentru a suta oară Subsolul lui Dostoievski, sau ascultasem

pentru a suta oară un cvartet de Beethoven, suportasem penibil, dar cu complacere, o atmosferă falsă și nu mai puțin dureroasă, trăisem intens uneori doar reminiscențe literare.

Domnul Boiu se sculase de la patru dimineața ca să observe curățitul perfect al liceului; descoperise cu indignare, pentru a suta oară, porcării scrise („negramatical! ” se indigna domnul Berechet) pe pereții liceului; cercetase ca în cancelaria profesorilor sugativa să fie curată, penițele bune, condica de prezență în regulă; trecuse în revistă pe toți servitorii, și acum, extenuat, îmi arunca dintre straturi, cu un gest inexprimabil:

- Ce-ți pasă!

„Ce să-i faci” a părintelui Bartolomeu și „ce-ți pasă” a domnului Boiu mă torturau, căci, după îndelungi reflexii, găseam că, în definitiv, amândoi dascălii aveau dreptate...

Ionel Melinte, am terminat... Aș putea prelungi, într-o carte de cinci ori mai mare, căci subiectul este ineputabil, dar tipograful nu o va permite... Și apoi, la ce bun? Căci de voi spune tot adevărul, nu voi interesa pe nimeni, așa va părea de obicinuit. Ce să facem? m-ai întrebat. Să țipăm, să nu admitem nici o nedreptate, să ne plângem la toată lumea, să-i alungăm pe cei proști sau pe cei care nu-și fac datoria, să dăm foc de e nevoie. Să facem asta? Vom putea schimba ceva? Și ce vom pune în loc?

Să fugim departe, în altă țară, unde sunt alte obiceiuri și alți oameni? Vom fi mai fericiți?

Dar atunci? Să lăsăm oamenii în pace. Să nu dăm spectacolul unei agitații inutile și, deci, caraghioase. Părintele Bartolomeu avea dreptate: n-o să schimbăm noi lumea. Hai mai bine să ne bucurăm de ce e frumos și să ne facem că nu observăm ceea ce nu ne place. Cu vremea, când vei fi bătrân, îți vei da seama ce complicat este să nu faci concesii. Vei avea pentru dascălii tăi de odinioară - te asigur - cuvinte amuzante, îți vei

aduce aminte de scene comice și vei râde, dar ciudă nu vei mai avea deloc. Dimpotrivă, poate și puțină melancolie pentru timpurile acelea când tu, mic, plâpând ca o fetiță, îți încruntați sprâncenele și voiai să schimbi omenirea. Și, cine știe, gândindu-te la silueta rotundă a domnului Hortopan, alături de un zâmbet, va tresări, între gene, și o lacrimă.

Azi e Zece Mai, ziua tuturor înfrățirilor. Să ne bucurăm și noi de toate minunile ce s-au întâmplat în țara noastră. Zi de primăvară, legănată de soare, parfumată de tei. Haidem la paradă. Să privim cu interes la soldații oacheși care traversează strada în ritm impecabil; să admirăm decorațiile domnului general, fracul bine tăiat al domnului prefect. Iată pe toți camarazii tăi, tovarăși de mizerie și de speranțe. Și peste drum, la locul de onoare, toți dascălii tăi, sprijiniți în umbrele. Uite pe domnul Lungeanu, mai înalt încă, aprobă pe nu știu cine. Și domnul Nicolaescu, care pregătește un discurs. Și părintele Bartolomeu, legănându-și antiriul. Și tandrul Ion Dicea, încruntat și vajnic, parcă purtând la cingătoare toate iataganele din lume. Și domnul director, impozant, gătit ca la marile ocazii. Să privim, admirând din toată inima, cum, la razele soarelui de primăvară, plastronul de zăpadă al domnului director sclipește, încordat ca arcul Dianei...

Table of Contents

[Parada dascălilor](#)

Table of Contents

Parada dascălilor	1
-------------------	---